

Přítomnost

ROČNÍK XVI.

V PRAZE 22. BŘEZNA 1939

ZA K 2.—

Říšský protektor

ARNOŠT STUDNIČKA

Praha ráno 15. března 1939

MILENA JESENSKÁ

Děti čtou

MARIE KUBEŠOVÁ

Obchod s kulturou

PŘEMYSL PRAŽÁK

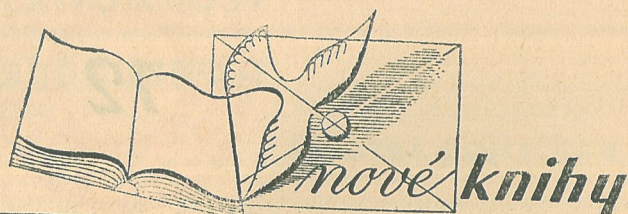
Jindřich VIII. a jeho žena

ELSA LANCHESTEROVÁ

Dobrý německý film

ARTUŠ ČERNÍK

Protektorát Čechy a Morava — Jediná česká politická strana — České hospodářství v německé říši — Hospodářské prvky samostatného Slovenska — Časové poznámky o denunciantství a jiných věcech — Povídky už se čtou — Dramatisovat?

- MALÝ R. I., Marx a Řím. 19,5×12 cm, 133 str., brož. K 10.—
 NOŽIČKA Josef JUDr., Obec v zrcadle judikatury nejvyššího soudu. 21×15 cm, 237 str. brož. K 26.—
 vázané K 34.—
 NOŽIČKA Josef JUDr., Nucený pronájem a předražování místností. 18,5×12 cm, 87 stran. brož. K 15.—
 STAFL Ad. f. JUDr., Vyvlastnění nemovitostí. Odstraňování stavebních a komunikačních závad v obcích. 18,5×12 cm, 163 str., brož. K 30.—
 TAYLOR F. Sherwood, A short history of science. 22,5×14 cm, 320 str. vázané K 68.—
 Science today. The scientific outlook on world problems explained by the leading exponents of modern thought. Planned a. arranged by the late Sir J. Arthur THOMSON.
 SIDOBRE André: Les problèmes Ukrainiens et la paix Européenne. 25×16,5 cm, 74 str., brož. K 10.—
 LUDWIG Emil: Napoleon. 19×12 cm, 450 str., brož. K 22.—
 KNAURS: Lexikon. Auf allen Gebieten völlig umgearbeitete Ausgabe 1939. Grossdeutschland und die Welt von heute. 18,5×13 cm, 1900 str., váz. K 28.50
 KNAURS Welt-Atlas. Neuauflage 1939. 20,5×13 cm, 175 str., váz. K 28.50
 IMANN Georges, Caroline de Brunswick, Reine d'Angleterre. 1768-1821. 20×13,5 cm, 198 str., brož. K 22.—
 L'économie dirigée en régime collectiviste. Par N. P. PIERSON, Ludwig von MISES, Georg HALM, Enrico BARONE. Introduction de F. A. von HAYEK. 23×14,5 cm, 298 str., brož. K 36.—
 FRANK Dr. Hans, Rechtsgrundlegung des nationalsozialistischen Führerstaates. 22×15 cm, 56 str., váz. K 24.—
 ETTIGHOFFER P. C., So sah ich Afrika. 19×12 cm, 368 str., s mnoha celostránkovými reprodukcemi, váz. K 48.—

F. TOPIČ

knihkupectví, Praha I., Národní 11,

a **FR. BOROVÝ**

akademické knihkupectvo Bratislava, Dunajská 21

ODBORNÍ LÉKAŘI

MUDr. Frankl odborný lékař pro žaludeční a střevní nemoci a roentgenologii.
 PRAHA II., NEKÁZANKA 4, II. patro. Ord. 9—10, 3—4.
 Telefon 234-13.

MUDr. Ervín Fröhlich, odborný lékař pro choroby vnitřní, žaludeční, střevní a výměny látek, em. esistent I. med. kliniky prof. Schmidta.
 PRAHA I., Na Příkopěch 35. Ord. 9-10. ½3-1/5. Telef. 228-91.

MUDr. ZDENKA NEDVĚDOVÁ-NEJEDLÁ

odb. dětská lékařka, **PODOLÍ, PANKRÁČKA 14** (stanice elektr. dráhy za Podol. sanatoriem). Ord. 9—10 a 2—4. Tel. 441-77.

Pro plastickou chirurgii **Dr. RUDOLF SLUNEČKO**
 ord. 3—4 (a podle úmluvy). Telefon 393-79. PRAHA II., VO-
 DÍČKOVA 15. (Hlávkův palác.)

MUDr. STANISLAV TUMPACH odborný lékař
 pro chirurgii a urologii. PRAHA XII., Fochova 84 (Nám. krále
 Jiřího). Ord. 15—17. Tel. 512-86, byt: 513-38.

MUDr. EMIL VOGL

odborný lékař pro nemoci vnitřní, Praha II., LÜTZOWOVA
 32, roh Washingtonovy. Ord. 9—11, 2—4. Telefon 226-65.

VAŠ VKUS I NÁROKY USPOKOJÍ

KRAUS & SPOL.

krejčí pro pány a dámy

Telefon 309-69

PRAHA II.,
 Panská ul. 10

OBUV PRO VYŠŠÍ NÁROKY

FERRY GRAUMANN

PRAHA I., PŘÍKOPY 35, schodiště A.

Tel. 315-28.

Čtěte **LIDOVÉ NOVINY**

*Náš ženy
 a Franckovkou jsou spokojeny*
 Roste u nás, vyrábí se v Pardubicích

OBSAH PŘÍTOMNOSTI Č. 11: Místo úvodníku. — PAVEL HOFMAN: Jak vzniká národní umění. — FRANTIŠEK NOVOTNÝ: Zatarasený svět. — JOSEF WECHSBERG: Visum do Ameriky. — B. AXMAN: Co je svatováclavská tradice. — V. PETRŽILKA: Výzkumnictví a jeho význam pro náš hospodářský život. — Čtvrt roku Beranovy vlády. Neprodávejte lehkomyšlně akcie. — Neotřesená Živnobanka. — Omyl. — Z dopisů nejnovějších emigrantů. — Proč o Gionovi? — Bývalý čtenář Přítomnosti. — Aféry kolem habilitačních prací.

Přítomnost

řídí **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE I., NÁRODNÍ TRŽDA 11.

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok K 100.—, na půl roku K 50.—, na čtvrt roku K 25.—, jednotlivá čísla K 2.—, Pour la France et ses Colonies Frs 2.50. • Dohledací pošt. úřad Brno II. • Novinová sazba povolena v Brně ředitelstvím pošt a telegrafů pod čís. 119.268/IIIa. • Odpovědný redaktor J. Diabač.

TISKEM LIDOVÉ TISKÁRNÝ, BRNO, ČESKÁ 6.

Prítomnost

ROČNÍK XVI.

V PRAZE 22. BŘEZNA 1939

ČÍSLO 12

Ríšský protektor

Událostmi, které se odehrály v noci ze 14. na 15. března, octl se český národ v novém světě a nikdo mu nemůže zazlívat, dívá-li se do budoucnosti s napjatým očekáváním. Formy, v nichž žije německý národ od Hitlerova vítězství, dotýkaly se dosud Čechů jenom vnějškově. Teď jsme se sice svěřili lodi německé říše, ale proud, který strhl Němce, nás dříve neunášel. Ukliďňuje-li nás v těchto dobách něco, pak jsou to především závazná slova německého kancléře a hned potom osobnost prvního »říšského protektora«.

Adolf Hitler nebyl vázán při volbě říšského protektora ničím a nikým. Pro tento úkol mohl vybrat některého muže z mladé gardy nebo z řady starých bojovníků, mohl svěřit posláni říšského protektora vojákovi, stranickému politikovi nebo jen reprezentativní osobnosti. Svěřil-li tento veliký a odpovědný úkol právě Neurathovi, je to nový důkaz, že kancléř německé říše má ve výběru pomocníků šťastnou ruku, jsa opravdu znalcem lidí. Kromě toho je vidět, že při novém uspořádání střední Evropy posílá do pole nejdřív jednoho ze svých nejlepších diplomatů, a nikoli muže s tvrdou pěstí.

Konstantin von Neurath hrál při obnově německé říše vynikající úlohu. Patřil k oněm mužům ze starší školy, kteří včas pochopili, že se výmarská republika nesmí vrátit prostě k starým formám, rozbitým v r. 1918 — nemá-li ovšem propadnout bolševismu. Neurath sloužil republice jako diplomat nikoli z lásky a sympatií k stranám a mužům, kteří v Německu od r. 1919 vládli, nýbrž proto, aby v době, než došlo nové hnutí, zachránil přechodný stát před chaosem. Výmarská republika, chudá na talenty, a ještě chudší na muže velkého formátu a koncepce, musela v důležitých oborech přibrat k spolupráci také muže dřívějšího systému. Nezrodila nové vojáky, dokazující už tím, že se nezrodila z revoluce, neboť ta si vždycky vytváří nové vojsko. Nevytvořila také novou diplomacii a v hospodářství musela často použít služeb mužů, kteří byli politickými protivníky výmarské republiky, jako na příklad Hjalmar Schacht. K nejúspěšnějším diplomatům patřil právě svobodný pán von Neurath.

Neurath pochází z německého jihu, který se v Třetí říši octl opět v popředí. Pochází z Virtemberska, tedy ze země, která se v době druhé říše považovala za »liberální«. Neurath nebyl zajisté nikdy liberál, ale měl dosti svobodný úsudek, aby poznal, že třída, která budovala a vedla staré Německo, nemůže již sama spoutati síly rozkladu. Šlechta vilémovského Německa nevydržela zkoušku roku 1918; nedala Vilémově říši diplomaty, politiky, ani vůdce davů, kteří by byli schopni ukončit válku, zadržet sociální revoluci a vybudovati říši na nových základech. Stará šlechta ztratila ve světové válce také biologickou sílu. Její synové odpočívali v hromadných hrobech spolu s padlými rolníky, dělníky a zaměstnanci, spolu s miliony

mrtvých po všech bojištích světové války. Na živu zůstali jenom staří lidé, nedospělá mládež nebo nemocní a slabí. Tato zdecimovaná šlechta nemohla již po r. 1918 Německu vládnout, nemohla ani nové Německo vytvořit. Konstantin von Neurath patřil k mužům, kteří to poznali a kteří se z kontrarevolucí prvních poválečných let něčemu naučili. Věděl, že nová doba patří novým silám, byl připraven sloužit nové moci, jakmile ho zavolá.

Když vypukla světová válka, byl Neurath legačním radou v Cařihradě. Opustil toto místo, ale vrátil se tam za války ještě několikrát. Služba na cařihradském vyslanectví přispěla asi, že mladý diplomat měl pro velké změny ve světě výborné oči. Od r. 1908 odehrávaly se podstatné události na Blízkém východě. Zatím co ostatní Evropa považovala za jeden z nejdůležitějších problémů Alsasko-Lotrinsko, bylo z Cařihradu snadno vidět, co se skutečně děje a co je pro celá desetiletí rozhodující: Var v arabském světě, otřes britské říše, vzestup italské moci v oblasti Středozemního moře, vítězný nástup mladých balkánských národů.

Neurath se vrátil do vlasti ještě za války. Stal se šéfem kabinetu na virtemberském královském dvoře. Zde poznal slabost německých knížetství, která v Bismarckově říši ztratila všechnu politickou funkci. První náraz větru r. 1918 rozmetal je jako domeček z karet. Republika poslala Neuratha nejdřív do Kodaně. Jeho vzestup nastal, když byl určen za vyslance do Říma. Jedním z velkých cílů poválečné německé politiky bylo přece přátelství s Itálií, která by se odpoutala od Dohody. Antipatie německé levice k fašismu mohly tuto politiku ohrozit. — Tím důležitější bylo tedy, aby německá říše měla v Itálii diplomata, který by příští spolupráci připravoval. Ale Londýn hyl tehdy ještě důležitější, protože klíč k světové politice byl v rukou Britů. I když někteří politikové, jako Rathenau, koketovali s Moskvou nebo hledali přímou cestu k Francii — na příklad Stresemann — rozhodující bylo, zda Angličané dají Němcům nějakou příležitost a možnost k vzestupu nebo zardousí hned první pokus.

V té osudové době, která měla na dlouho rozhodnouti, působil Neurath v Londýně, kde Říše potřebovala moudrou politickou hlavu a muže s klidnou rukou. Tehdy prokázal Neurath německé politice nejlepší služby, zajišťuje nacionálně-socialistickému hnutí z této strany volnost pohybu. Když odstoupil Brüning a Hindenburg povolal k vládě Papena, stal se londýnský vyslanec ministrem zahraničí na Wilhelmstrasse. Adolf Hitler ho do své vlády 30. ledna 1933 převzal, neboť německý kancléř vybíral lidi podle schopností a přibral k spolupráci také muže ze starší školy, považoval-li je za schopné, prokázati nové říši užitečné služby.

V té době nebyla ještě nová německá říše vůči zahraničí kryta a zajištěna. Adolf Hitler nechtěl vy-

poznámky

Protektorát Čechy a Morava

Výnosem Vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera ze 16. t. m. byl vyhlášen protektorát německé říše nad Čechami a Moravou. Výraz protektorát má v běžné nauce mezinárodního práva ustálený význam, ale říšskoněmecké listy ve svých komentářích správně zdůraznily, že tentokrát jde o protektorát zvláštního rázu, o němž znalci mezinárodního práva budou teprve musít určit, do které z kategorií svých pojmů jej budou chtít zařadit. I u našeho protektorátu se nepochybně setkáváme s tím, co podle běžného mezinárodního práva vyznačuje protektorát, že totiž je to poměr státu ochraňujícího ke státu chráněnému. Mohla by vzniknout pochybnost, lze-li o protektorátu mluvit jako o státu, ovšem státu chráněném. Nikde se mu tak výslovně neříká, ale protektorát, jak byl upraven uvedeným výnosem Adolfa Hitlera, má nepochybně důležité znaky státu: hlavě jeho autonomní správy přísluší ochrana a čestná práva hlavy státu, protektorát má výsostná práva, jež vykonává ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami Říše, vykonává je svými orgány, má svou vládu, jeho obyvatelstvo, pokud není německé národnosti, má svou vlastní státní příslušnost, a konečně protektorát má své území. To všechno svědčí o tom, že jde o útvar státní, útvar státu chráněného. Je pravidelným zjevem u protektorátů, že stát ochraňující přebírá zahraniční politiku státu chráněného a že mu poskytuje i svou ochranu vojenskou. V tom je vždy hlavní smysl protektorátu. Méně obvyklé je, aby protektorát měl také svého zástupce u vlády státu ochraňujícího. V případě protektorátu Čechy a Morava však tomu tak je a zástupce protektorátu u říšské vlády německé bude mít titul vyslanec. Nejvýznačnějším rysem tohoto protektorátu ovšem je důsledně národní zřetel při státní příslušnosti. O té nerozhoduje bydliště, nýbrž národnost v kombinaci s bydlištěm; to jest Němci, žijící na území protektorátu, jsou státními příslušníky německé říše, ostatní občané na tomto území jsou státními příslušníky protektorátu. Bydliště, jak vidíme, má přece jen určitý význam, poněvadž se nemění zásada, že obyvatel české národnosti v sudetském území se stali příslušníky německé říše, a Frankfurter Zeitung správně ukazuje na význam, jaké v tomto směru budou mít prováděcí předpisy k výnosu, jež vydá říšský ministr vnitra. Pak teprve bude také možno posoudit význam a dosah protektorátu do všech podrobností. j

Jediná česká politická strana

Až tyto řádky budou vtištěny, bude pravděpodobně splynutí strany Národní jednoty a Národní práce uskutečněno. Díváme-li se na toto rozhodnutí ať z obecného hlediska české politiky, ať s hlediska kterékoli z obou stran, musíme tento čin označit jako projev politické reality a zdravého uvažování. Obecná situace českého národa se změnila dne 15. března 1939 podstatněji, než se změnila 29. října 1918. Také s hlediska politických stran, jako organizací, ustavených za účelem prosazování a provádění programových požadavků, je od základu jiná. Všeobecné měřítko nyní přikazuje, aby zájmy českého národa byly zastupovány, hájeny — a pokud to bude možné i rozhodovány — jediným představitelem, jedinou stranou, jedinou organizací. Čím rychleji se toho domyslí příslušníci kterékoli z bývalých stran i ti, kteří stáli mimo strany, tím bude lépe pro národ. Čím rychleji pochopí, že dnes se nesmí žádné skupiny českého národa mezi sebou potírat nijakým způsobem, protože bychom národ ještě více oslabili a zbavovali ho nadějí do lepšího příští v novém našem státoprávním postavení, tím lehčeji bude nám překonávat bolesti, spojené se změnou, jež nastala v polovině měsíce března. Všichni poctiví Češi teď musí mít jediný zájem: udržet jednotu národa, upevnit ji politicky, hospodářsky, kulturně i mravně. Zřízení jediné strany je tedy skutečným příkazem těchto těžkých dnů. A je potřeba, aby se v ní sešli k práci všichni Češi, ať stáli napravo, nalevo, ve středu nebo mimo strany, aby si podali ruce a hlavně, aby si slíbili vzájemnou poctivost, věrnost, vzájemnou lásku a snášlivost. Musíme přijmout situaci jak je a pracovat, snažit se o zachování národních hodnot. Všechno ostatní, zájmy stranické a osobní

volati proti novému Německu koaliční válku, vždyť Německo bylo ještě slabé a protivníci měli velikou převahu. Říše potřebovala čas a diplomacii připadl těžký úkol čas získati. Rakouské události v r. 1934 dokázaly, že pro dalekosáhlé zahraniční akce není ještě vhodná doba. Bylo nebezpečí, že se Německo octne náhle tváří v tvář veliké koalici, jsouc přinuceno k boji s nerovnými zbraněmi. Německé zbrojení bylo ještě pozadu, před vnějšími poruchami vnitřní výstavby chránil říši jenom strach velmocí ze sociální revoluce. Zahraniční politiku Adolfa Hitlera musel v té době reprezentovat muž, který byl schopen uzavírat nezbytné kompromisy, aniž si zásadně zadal. Svobodný pán von Neurath tehdy dokázal, že je moudrý diplomat. Když vypukla v r. 1935 habešská krize, nařídil Neurath německou zahraniční politiku v Hitlerově smyslu na římský kurs, aniž riskoval otevřenou roztržku s Londýnem.

Diplomat, který znal Řím a Londýn z vlastní zkušenosti, získal Německu vděčnost a důvěru Italie, ale nepřetrhl při tom vlákna, spojující Berlín s Londýnem. Pak spolupracoval Neurath na přípravě prvního zásahu, kterým se změnila hranice Říše. Pomáhal německému kancléři připravit připojení Rakouska. Červecová dohoda z roku 1936 a vídeňská cesta v roce 1937 byly zastávkou na této cestě. Když už věci dospěly tak daleko, musil ovšem německý kancléř provést ve vedení německého zahraničního úřadu určité změny. Doba příprav a čekání minula, zajištění bylo dokončeno a Neurathův úkol byl prozatím skončen. Politika velikých akcí vyžadovala nového muže, který byl připraven v osobě šlechtice Ribbentropa. 4. února 1938 byl von Neurath jmenován předsedou tajné rady. Cizina mluvila o odstranění a pádu, protože nerozuměla politice německého kancléře. Neurath nebyl odstraněn. Splnil svůj úkol — a další na něj čekal.

Povolání von Neuratha za říšského protektora pro Čechy a Moravu dokazuje, že Adolf Hitler na prokázané služby nezapomíná. V tomto případě záleží německému kancléři zřejmě na tom, aby tento úkol svěřil jednomu z nejschopnějších diplomatů, jednomu z nejmoudřejších státníků — a muži moudře umírněnému. Neposílá do Prahy nacionálního socialistu z doby bojů, poněvadž ví, že muž ze starší školy, který přichází ještě ze světa před rokem 1914 a zná ideové potíže, stavící se nacionálnímu socialismu v cestu u jiných národů, rozřeší pražský úkol lépe než bojovný muž, který by snad lidem s jinými názory nerozuměl.

Úkol říšského protektora je vskutku těžký. Novější historie nezná snad ani jediný příklad takového poslání, jako je toto. Angličtí, francouzští a američtí presidenti nepřišli nikdy k národům, zvyklým na vlastní vládu. Svobodný pán von Neurath je určen za protektora národa, který měl dvacet let svůj vlastní stát; bude mu jednati s autonomní vládou tohoto národa a třeba mu statut dává právo rozkazovati, dá zajisté přednost metodě přesvědčování, která je často užitečnější. Říšský protektor bude s českým národem a s českou vládou vycházeti tím lépe, čím méně použije moci, ale při tom bude přece musít řídit českou vládu tak, aby mezi jejím působením a politikou Říše nevznikly rozpory. Minulost, dílo a osobnost říšského protektora znamenají příslib, že von Neurath tento úkol rozřeší.

Arnošt Studnička

přijdou až po nich. Úkolem české národní strany na prvním místě musí být udržet naprostý pořádek v českém národě, zastavit všechny spory, zamezit nesváry a obnovit jistotu a důvěru mezi lidmi. Jinými slovy: udržet národ mravně, dodat mu naději a učít ho, že musí přijímat všechno v světě reálně, neoddávat se fantasiím, ovládnout cit rozumem, ale při tom cit vkládat zejména do jednání jednoho s druhým. Je to velký a čestný úkol, kde se uplatní drobná práce, dobrá vůle, smysl pro odpovědnost. Všichni tedy musí pomáhat vznikající jediné české straně ke zdaru jejího poslání.

Cis

České hospodářství v německé říši

Není pochopitelně zatím možné přehlédnout, jak se vyvíjí poměry v našem novém státoprávním postavení po stránce národohospodářské, protože podrobnosti úpravy doposud nebyly uveřejněny. Víme zatím jenom, že celní území a měna budou společné a že administrativa českého prostoru bude pravděpodobně finančně do velké míry autonomní. Velkoněmecká říše se stane ovšem nyní největším průmyslovým státem světa, který předčí počtem v průmyslu zaměstnaných lidí i Spojené Státy americké. S hlediska zemědělské výroby nedojde k podstatnějším změnám, neboť po odpadu krajů slovenských nebudou zemědělské přebytky českých zemí veliké a naprosto nepostačí spotřebě celé říše, která bude musít i nadále věnovat velkou péči organizaci dovozu zemědělských produktů. Tím se také rozumí, že domácí odbyt zemědělských výrobků bude v nových poměrech zaručen.

Lze tedy předpokládat, že vzhledem k novému celnímu režimu bude především zlevněno uhlí pro náš průmysl a zmizí tak nesnáze, s nimiž náš průmysl zápasil od října loňského roku. Výrobnost u nás vzhledem k programu čtyřletky nepochybně stoupne a dá se předpokládat, že nebude nezaměstnaných, jakmile bude spolupráce upravena. To se bude zvláště týkat těžkého průmyslu, kde úprava bude patrně nejsnazší. Pro některé průmyslové obory, zejména malokovový průmysl a textil, bude pravděpodobně nutno zavést přechodná opatření, aby si jednotlivé průmyslové obory, nyní ležící uvnitř těžce celní cary, zbytečnou konkurencí neškodily. Taková soutěž by snad sice mohla některým oborům zde či tam dočasně prospět, ale s jednotného hlediska hospodářského by byla zrádová. Je to sice složitá otázka, ale není neřešitelná, zejména při organizační vyspělosti průmyslových oborů u nás i v Německu.

Velmi významná je otázka dopravní. Především lze předpokládat, že našemu zboží prospěje jednotná úprava tarifů, která také pomůže k usnadnění vývozu i přes nové překážky, které nastanou. Výhoda bude zejména v tom, že až dosud % našeho exportovaného zboží šlo přes říšskoněmecké dráhy, které nyní pravděpodobně ochotněji pomohou mu k levnější dopravě až do mořských přístavů, což znamená velmi mnoho ve světové soutěži. Při tom Německo má velké vlastní obchodní loďstvo, dobře organizované a znamenající vlastní rozsáhlou exportní síť, která nyní bude spolupracovat s naší sítí, jež ovšem nebyla ani zdaleka tak vyvinuta. Odstranění této konkurence ve světě spolu s touto spoluprací je s hlediska ryze hospodářského změna vysoce důležitá.

Není ovšem nemožné, že nastanou asi exportní nesnáze politického rázu a lze si představit, že také postupná úprava této hospodářské spolupráce nebude snadná a že si vyžádá pečlivých objektivních úvah, aby žádné výrobní obory netrpěly. To jsou však věci tak složité, že je vůbec vyloučeno je posoudit, dokud neznáme předpisy, jimiž budou alespoň všeobecně upraveny. Takové normy ovšem není možné vydat s překotnou rychlostí a proto patrně bude iakési doby potřeby k tomu, aby se nově spojené hospodářské celky na sebe úspěšně navázaly, slovem, aby se kolečka zkloubila. I přes starosti, které to přinese, nesnáze, s nimiž bude nutno zápasit, bude tím, co se stalo, zde zase pro naše lidi vlastně otevřena nová škola, ve které se naučí rychlostí, přizpůsobivostí, a nabudou představ o světovosti.

Zbývá otázka cen doma na vnitřním trhu. Při systému pevné regulace cen u výrobce, obchodníka a spotřebitele nemustí ani zde nastat ani po přechodnou dobu žádné zvláštní poruchy. Tu závisí mnoho na kázní, kterou dovedeme vyvíjet a na pochopení nové situace — vzájemně, ovšem — na kterou se my musíme dívat střízlivě a hledět se jí přizpůsobit. Upozornili jsme zde konečně již před delším ča-

sem, že Německo velmi dbá toho, aby sociálně-politické vy-
moženosti pracujících lidí nebyly omezovány, a že je syste-
maticky dále buduje. Z toho patrně tedy vzniknou našim
zaměstnavatelům četné problémy, ale vzhledem k auto-
nomii českého území bude je také možno postupně překo-
nat. Bude nutno ovšem pochopit, že sociálně-hospodářsky
Německo nikterak nejde »doprava«, jak se někteří zaměst-
navatelé snad časem u nás domnívali.

Cis

Časové poznámky o denunciantství a jiných věcech

Příslivečná německá věta, vystihující tak lapidárně po-
měr mezi lumpem a denunciantem, cituje se sice velmi
často, ale teď neváháme ani my připomenout starý, básnický
výrok. Nikoli proto, že bychom měli k tomu nějaký
zvláštní a osobitý důvod, nýbrž jenom z té příčiny, že nyní
bude náš národ potřebovat čtností opravdu mužných a že
by se kaz v charakteru jednotlivcové snadno mohl připsat
k tíži národnímu celku. Projevovatí dobré vlastností v do-
bách příznivých není žádné umění, ale těžší to bývá v po-
měrech mimořádně svízelných, v jakých se náš národní ži-
vot ocíl. Máme za to, že Němci neovládají na nás podléza-
vou ohebnost, ani odpornou měkkost páteře. Četli jsme již
v úředním německém tisku výroky, že se jim takové věci
protiví. Bude dobře, zapamatuje-li si to každý příslušník
našeho národa — a bude-li podle toho jednat. Proto se také
domníváme, že »P. L.« připomněl správně nejen okřídlenou
básnickou větu, ale připojil k ní poznámky velmi časové,
když napsal: »Němci jsou, jak známo, po právu velmi
citliví na zásadu osobní cti a národní hrdosti. A opovrhují
vším nečestným a podlézavým. Opovrhují proto také ža-
lobníčky a denuncianty. Proto se nikdy a nikde k ničemu
takovému neuchylují.«

Toto varování mohlo a mělo by mít ovšem platnost vše-
obecnější. Dalo by se adresovat všem lidem, kteří jsou snad
ochotni využít nových poměrů a okolností ve svůj osobní
prospěch — ať už společensky, obchodně nebo i politicky.
Někdy snad příležitost svádí, ale právě tehdy jest se muž-
nému charakteru projevít: »Tak je to správné a tak to má
být mezi celými muži, kteří se k sobě chovají mužně, zdvo-
řile, korektně, hrdě a sebevědomě. V těchto vlastnostech
chceme, stejně jako Němci, vyniknouti i my.«

Nepochybujeme, že se Němci dívají na nás velmi pozor-
ně, odvozujíc jistá pravidla chování k nám z toho, jak se
chováme my sami. Ovšem: projevovatí nejlepší vlastností
národního charakteru měli bychom v každém případě, ať
nás někdo pozoruje nebo ne. Nemýlíme se zajisté, řadíme-li
také tento příkaz mezi vlastnosti, na nichž zachování naší
národní svébytnosti závisí.

fn

Hospodářské prvky samostatného Slovenska

Řekněme ihned, že se slovenský hospodářský život ocitá
již nyní v poměrech zcela nových. Souviselo-li dosud hospo-
dářství slovenské země především a všemi nervy se zeměmi
historickými, je se mu nyní vyrovnatí s konstelací vsukliku
netušenou. Nelze sice dosti bezpečně odhadnouti, co všechno
se v slovenském hospodářství změní, ale dají se určití
alespoň dosavadní vztahy, které nový vývoj tak náhle poru-
šil. Nové základy vtisknou slovenskému hospodářství nepo-
chybně novou tendenci, ale ať budou výkyvy a odchylky od
hlavní tendence jakékoliv. Jisto je, že se i slovenské hospo-
dářství bude muset přizpůsobit silám, vyzářujícím z německé
říše.

S finančního hlediska byl již prvý rozpočet autonomní
slovenské krajiny pasivní. Půjčka, kterou první slovenská
vláda vypsalá, měla odstraniti jednak rozpočtový schodek
a jednak uhraditi nezbytné, vnitřní investice. Ačkoli ještě
není známo, kolik půjčka vynesla, nemůže být ani nejlepší
výsledek ničím více, než jednorázovým opatřením a pomocí.
Poněvadž jsou dřívější svazky státního hospodářství pře-
rvány, je Slovensko odkázáno výlučně na vlastní výnos
daní a dávek. Před jakými problémy se Slovensko v tomto
ohledu ocitá, ukáže snad nejlépe dřívější poměr mezi slo-
venskou krajinou a historickými zeměmi.

Vypadá zhruba takto: Na celostátních příjmech mělo Slo-
vensko 12procentní účast, ale z celostátních vydání dostávalo
20 procent. Zatím co poplatník v historických zemích odvá-
děl průměrně na veřejných dávkách 550 K ročně, připadalo
na jednoho slovenského poplatníka jenom 198 K. Ačkoli je
pravda, že na veřejné investice přispívali také slovenští po-

platníci, bylo přece investováno za dvacet let víc, než činil slovenský podíl, neboť celkové investice na Slovensku dosáhly za dvacet let 10 miliard K. Nyní příspěvek historických zemí odpadá a náhrada za něj nebude snadná, i když si ji Slovensko bude opatrovatí novými způsoby.

Dalším problémem bude patrně soukromé financování hospodářského života. Na vkladech zbyly Slovensku asi 3 miliardy K, ale to bylo ještě před proklamací samostatnosti. V posledních nejistých týdnech odplynula ze Slovenska celá miliarda vkladů, poněvadž se uložený kapitál začal aspoň zčásti vracet do historických zemí. Je to zcela pochopitelné, uvážíme-li, že na Slovensku měly české banky velikou finanční účast, hlavně Živnobanka, Agrární banka, Česká průmyslová a Moravská banka, Česká banka Union a Legiobanka, Anglo-Pragobanka, Hypoteční a Sporobanka. Prohlášením samostatnosti jsou nyní jejich filiálky od ústředí odtrženy. Totéž platí o velké části slovenského průmyslu, neboť i české průmyslové společnosti měly na slovenských podnicích značnou účast. Rudné doly v Gelnici a Bindtu spolu s varínskou vápenkou patřily dosud do koncernu Banské a hutní společnosti, továrna na káble Moravské bance, velká bratislavská rafinerie, trnavský cukrovar a žilinská celuloska Živnobance. Bratislavské mlýny a velké papírny v Harmanci a Slavošovcích jsou také v rukou průmyslového koncernu Moravské banky. Kovoprámyslové podniky v Podbrezové a v Povážské Bystrici vedla dosud brněnská zbrojovka a továrna v Batizovcích i s pobočnými závody byla vlastnictvím Baťových. Největší textilní továrnu v Rybárpolicích ovládal Mautnerův koncern a stupavskou cementárnu řídil dosud soustředěný podnik Králoceментu. Nové a velké závody, v Dubnici patřily dosud Škodovce. Tak bychom mohli uvést ještě několik dalších závodů, poněvadž tento výpočet není ani zdaleka úplný. Jak se utváří další vývoj těchto podniků, které jsou podstatnou složkou slovenského hospodářství? České banky a průmyslové koncerny budou jistě ochotny udržetí dosavadní spojení, nebude-li přerušováno s druhé strany — a budou-li ovšem mít dostatečnou právní jistotu.

Ačkoli je na Slovensku rozpětí mezi zemědělstvím a průmyslem mnohem větší, než v historických zemích a třebaž zůstalo podle hodnoty odbytu asi 80 proc. celkové průmyslové výroby v Čechách a na Moravě, není Slovensko významným činitelem jenom s hlediska výroby, nýbrž také — a snad ještě více — s hlediska průmyslových surovin. Další hospodářský vývoj slovenské země závisí po velkých politických změnách hlavně na dvou okolnostech: především na tom, jak se přizpůsobí a sladí s hospodářským děním v německé říši — a za druhé na tom, jaký bude mít poměr k Čechám a Moravě.

Dobry německý film

V minulých dnech měl v našich kinech premiéru německý film *Dovolená na čestné slovo*, dílo zcela výjimečných hodnot, slučující v bohaté míře nejen výsledky šlince založené, byl pomalé obnovené činnosti německého filmu, nýbrž uzavírající v sobě také mnohonásobek pohledů do duševního světa a nazírání německého člověka našich dnů.

Vojenský film *Dovolená na čestné slovo* je dramatický epilog k světové válce. Podle námětu tří autorů rozvíjí film obraz souboje mravní síly, schopné odolnosti a vytrvání v boji, s proudy rozkladu, beznaděje a bezmocné resignace, jaké pod úhlem libretistů filmu ovládly Berlín v osudném podzimu posledního roku války, někdy v září 1918. Představitel mravní pevnosti je tu sedmdesát mužů, jejichž skupině velí mladý poručík. Jedou vlakem do Braniborska, staří, mnohokrátě ranění, vyléčení a válkou ošlehaní vojáci, i nováčci. V Braniborsku z nich sestává nový pluk pěchoty, který se odebere do pole. V Berlíně jim zbývá několik hodin do odjezdu dalšího vlaku a protože jsou to většinou Berličané, spjatí mnohými svazky s domovy, s milenkami, se ženami a dětmi, prosí svého mladého velitele o těch několik hodin dovolené. Důstojník zprvu žádost odvírá, protože je přesvědčen, že by jich většinu pohltilo město v rozkladu, Berlín zběhů a pacifistů značky 1918, později však neodolá naléhání, propouští své muže za dobrodružství srdce i těla, a sám zve telefonem svou někdejší lásku, ošetřovatelku z vojenské nemocnice, k dostaveníčku na nádraží. Přijal od všech čestné slovo, že se včas vrátí. Splní své slovo?

Tam začíná poutavá, lidsky jímavá anabase lidí — trosečnicků války. Vyhladovělým Berlínem jdou cestičky těchto postav k pevným nebo zrušeným přístavům života. Starý, statný svobodník spěchá ke své ženě, která je válečnou řidičkou tramvaje, raduje se s dětmi a ztráví se ženou několik hodin manželského splnutí. Vychrtlý voják ušetřil si komisarík a nese jej své milé, švadleně, a když mu otvírá její malá, souchoťnářská, podvyživená sestřička, aby mu řekla, že sestra pracuje kdesi na druhém konci Berlína, žene se za ní, komisaríkem zaplatí jízdenku na tramvaji, a když jí ani pak nenalezne, spěchá jako uštváný pes celou cestu zpátky bez naděje na shledání. Naděje na pevný životní cíl, toť hybná síla těchto stínů. Jeden spěchá do hudební konservatoře, aby uslyšel po prvé a snad naposledy svou válečnou skladbu, jinému se zhroutí naděje na hodinu milostného štěstí, když najde svou přítelkyni žijící s neznámým mužem, a další se tu radují z pomíjivé a hořknoucí radosti, kterou dávají sklenice piva, zběsilý tanec, vášnivá orgie nebo uklidňující objetí vlahého těla mladé ženy. Takový byl Berlín, jak jej líčí film, jehož tvůrci nezapomněli osudného dějství sklonku války, jejíž předzvěsti jsou tu fantastičtí, mnohomluvní, vlasatí pacifisté, posměváčkové válečné povinnosti a utrhači čestného slova. Muži však dodrží dané slovo, přicházejí včas k vlaku, a čtyři, pět zpozdilých, mezi nimiž je i svobodník, muž vojensky přesný jako hodiny a dbalý povinnosti, jenůž spánek v manželské posteli odhal vědomí času, napíná všechny síly i důvtíp, aby dohonil svůj transport a zachránil svého poručíka před vojenským soudem.

To vše by mohlo znít ve filmu papírově nebo ryčně. Mohlo by to znít jako traktát. A věřte, že je to film opravdový a životný. Látka z časového odstupu dvaceti let je zralá, schopná tvůrčího hnětu. A ti, kteří po ní sáhli, představitelé nové německé kinematografie, jež leta zápasila s nedostatkem dobrých námětů a lidí a filmových zkušeností, uměli svou látku hníst. Režisér filmu Karl Ritter rozumí technice živého filmu, který v tomto případě je dramatem kolektiva, dramatem stejně mužné činnosti a viry jako zrcadlem lidských niter i sociálních proudů. Ne, to už nebyl snadný film zápletek, hříček, primitivního apoštolství, nýbrž složitým, konstruktivním úkolem. Ani ve skladbě scénáře ani ve způsobu fotografické techniky, jejíž zásadu bychom mohli vyjádřit heslem »živé životně«, tím méně v hereckých projevech nenajdeme pohodlného řešení daného problému. Okolnost, že herci jako Rolf Moebius ve svém poručíku Pratoriusovi nebo Kamper ve svém svobodníku Hartmannovi nebo B. Drewsová jako jeho prostičká žena a všichni ostatní jsou tak občanští a nezkrášlení, ukazuje, že dnešní německá filmová tvorba začíná umět dělat film a že se tento film dostává od schemat do hlubin lidského nitra.

Povídky už se čtou

V září 1936 otiskla »Přítomnost« v anketě »Proč se u nás nepiší povídky« mínění několika českých literátů o tom, proč u nás nejsou v oblibě povídky. Josef Čapek tehdy podotýkal, že není u nás literárního revui, jaké tu byly před válkou, a do obrázkových týdeníků našeho běžného typu to jmenovitěji, ba ani aspirující literáty valně neláká psát. Karel Čapek se přihlásil ke stovce svých povídek, ale usoudil, že lidé si odvykli povídky číst hlavně proto, že si vůbec navykli číst příliš rychle. Pak také proto, že kritikové se na povídkáře dívají nevrle, a konečně proto, že psaní povídek předpokládá důkladnou dávku šťastné fantazie a důkladnou dávku realismu. Josef Kopta poukázal na oblibu short story, krátkého překvapivě vypočítaného příběhu v Americe.

Uplynula pouhá dvě léta a americká short story k nám slavnostně připlula. Jeden obrázkový týdeník počal otiskovat sedm povídek, aby si čtenáři každý den v týdnu mohli jednu přečíst. Jsou to povídky, psané přesně podle receptu, otištěného v dubnu 1936 také v »Přítomnosti«. Byl to článek »Jak se píše povídka« od Donalda Maconochieho. A podle tohoto vzoru i ostatní obrázkové časopisy se počínají ohlížet po podobných povídkách a když domácí trh je nedodává v dostatečném množství, sahají po překladech. Záliba v povídkách stoupá. Snad je to tím, že lidé přestávají žít rychle, přesněji řečeno: přestávají být zvědaví na nejnovější zprávy z ciziny i z domova. Náklad mnohých deníků, i těch až

příliš populárních, poklesl. A lidé utíkají ze skutečnosti do světa smyšlených dějů.

Taková jsou fakta a těžko je změnit. Ale přece bychom měli k tomu krátké přání. V úvodu Maconochieova článku bylo tehdy řečeno: »Ve stech různých magazínech vycházejí desetitisíce povídek, které vzhledem k rozšířenosti těchto časopisů musí vždycky mít měřítkem rozum a citovost prostého čtenáře. Všichni velcí autoři angličtí a američtí se učili na povídky. Povídkou začíná svou činnost literární talent, který není spisovatelským profesionálem. Anglie, jejíž literaturu ze tří čtvrtin tvoří neprofesionálové, si vychovává tento druh autorů zcela uvědoměle.« A návod Maconochieovy knížky byl k tomu dokladem.

Myslíme, že bychom měli také uvědoměleji vychovávat své literáty. Aby se učili na povídkách pro prosté lidi dělat umění, které by neutíkalo se světa. Jak Čapek řekl, povídka předpokládá důkladnou dávku realismu. A té naše literatura namnoze postrádá. Je to zvláštní: Herci se učí hrát na své škole, muzikanti chodí na konservatoř, sochař, malíř má také své odborné vzdělání, byl učiněn pokus i o novinářské školení a mluví se o škole pro filmové pracovníky. Jenom spisovatelé se musí učit každý sám. Nemyslíte, že proto jsme se v naší literatuře tak často ohlíželi po cizích vzorech, protože klasického písemnictví, které je nejlepší školou, máme málo a odborného poučení nikde?

Nevíme, jak do toho. Ale jistě by nějaký odborník našel místečko, kde by se taková škola dala zřídit. Toť se ví, pravý a energický talent nakonec prorazí i bez školy. Ale nemyslete si, že k spisovatelskému úspěchu je třeba geniality, praví pan Maconochie. Najdete-li jednoho geniálního autora, který se žije spisovatelstvím, můžete vedle něho postavit devětadevadesát jiných, kteří činí totéž bez geniality. U nás máme několik velmi dobrých spisovatelů. Ale průměr, dobrý řemeslný průměr chybí, neboť hned potom přijdou »lidové« romány velmi slabé úrovně a technických nedostatků. Mohli bychom je vychovat. Ušetřili bychom peněz za překlady průměrné zábavné literatury, která se k nám dováží a tvoří podstatnou část trhu, naučili bychom několik lidí dobrému výtvarnému — a snad by se mezi nimi našel i talent, který by se pak nemusil perně a sám prokousávat začátečnickými obtížemi.

A ještě poznámku: Některé z těch povídek i románů, které udivují exotikou a mají cizí styl, píší do našich časopisů čeští autoři. Jako originál by se to nelíbilo. Jako překlad je to výtečné. jt

Dramatisovat?

Otázka, zda se mají dramatisovat romány, je staršího data. Byla znovu rozvinuta mimořádným úspěchem »Věry Lukášové« v D 39. Tu bylo vidět, že zdramatisovaný román měl úspěch silnější, než snad vydání knihy. Ale tím ještě nebyla s konečnou platností dána odpověď na dramatisaci románů.

Ale stejně se hlásí problémy jiné: mají se filmovat romány? Mají se upravovat, dramatisovat romány pro rozhlas? I tu zasahuje technika. Jinak vypadal problém za německého filmu, jinak za zvukového filmu. Byli herci, kteří se osvědčili na divadle, ale neosvědčili se ve filmu. A zase jiní, známí filmoví herci neměli úspěch před mikrofonem; a naopak: rozhlas učinil známá jména lidí až dosud zcela neznámých.

Otázka je naléhavá u filmu i u rozhlasu. Důvody se zcela nekryjí. Světy se liší. Společné je, že film a rozhlas mají mnoho posluchačů a diváků. Je tu masový konsum. Rozdíl je, že film je z největší části věcí soukromého kapitálu, t. j. výtvarníka, který často velmi násilně upravuje román.

U rozhlasu je zase velký konsum. Jsou tu možné reprisy, ale v rozhlasu není možné v krátkém údobí hrát věc pětkrát nebo i stokrát. A zkušenost učí, že rozhlasová hra je oblíbená. Původní tvorba nestačí; proto upravují se i knihy pro rozhlasové hry. I tu, jako při dramatisaci románů pro divadlo, nepůjde o rozhodnutí zásady, ale o to, jak. Zejména je třeba uznat nový svět filmu a rozhlasu a jeho autonomní řád.

V. G.

Literatura a umění

Elsa Lanchesterová:

Jindřich VIII. a jeho žena

Elsa Lanchesterová je význačná anglická dramatická umělkyně. Mimo to je zákonnou ženou slavného anglického a divadelního filmového herce Charlesa Laughtona. Ačkoli je dlouhá řada filmů, ve kterých vytvořil jednu postavu zajímavější nežli druhou — tyto filmy se jmenují Piccadilly, Vzpouza na Bounty, Bidníci, Sluha-gentleman — přece jen asi vstoupí do filmových dějin hlavně za svého nesmrtelného Jindřicha VIII., který v Kordově filmu utrácel ženu za ženou, aniž tímto svým ukrutenstvím vyvolal v hledištích světa cosi jiného mimo zdravý smích. Tato Elsa Lanchesterová-Laughtonová, jeho věrná spolupracovnice v životě i v umění, připojila nyní ke svým zásluhám také pověst dobré vypravěčky, když vydala v minulých dnech knihu: deník Charles Laughton and I.

Strážníkem a maharadžou

Můj manžel Charles nepomýšlel na to, stát se filmovým hercem. Zajímal se o filmy a hrál v jednom nebo ve dvou v Anglii, avšak v ničem významnějším. Když jsem na příklad hrála v drobnějších pracích podle Wellse, ubytovali jsme se v Rye a tehdy šel se mnou a jen tak ze žertu přijal úlohu strážníka v jednom a maharadžu s turbanem hrál v druhém filmu. Lze-li říci o Charlesovi, že učinil oficiální debut ve filmu, pak to bylo v anglickém němém filmu Piccadilly (díle režiséra Duponta, autora Variété, pozn. překl.). Hrál úlohu staršího labužníka, který si stěžuje na špinavý talíř při veliké kabaretní scéně. To byla pro Charlese jednodenní práce.

Příval filmových smluv

Většina herců, uvyklých na jeviště, opovrhují důkladně filmovým řemeslem, když se k němu dostanou, a touží po tom vrátit se zpět k divadlu. Říkají: »Divadlo stojí opravdu za to, film je skvělý k vydělávání peněz,« a jiné podobné věci. Toho Charles nikdy nedělal. Četli jsme ještě s velkou důkladností novinové stati po novyorském předvedení filmu Payment Deferred, když už začaly docházet návrhy filmových smluv, nabízejících mužů nesmírně vysoké honoráře. Charlesovi byly nabízeny mnohé dlouhodobé smlouvy, avšak ani v jediné nebyla nejmenší poznámka, z níž by vyplývalo, v jakém druhu příběhu ho filmové společnosti vlastně chtějí nechat hrát. Kdyby byl tyto smlouvy přijal, byl by mohl trčet v Hollywoodu mnoho let a nikdy by nebyl mohl uplatnit svůj názor při volbě filmových úloh. Takové podmínky byly pro Charlesa nepřijatelné. Měl vždycky zájem o vlastní hru právě tak jako o možnosti, které mu dává nabízená úloha. Taková byla jeho zásada, když opouštěl Královskou akademii dramatického umění, a tuto zásadu uznává dosud. Ví, že hrajete-li ve filmu s ubohoučkým námětem a kdybyste měl sebe vyšší gáži, vaše pověst utrpí a zájem obecnosti o vaši osobu klesá. Je lépe přijmout menší gáži a vykoupit si trochu svobody vlastního rozhodování.

Když hrál Charles na divadle ve West Endu, nestal

se z toho důvodu doopravdy výsoce placeným hercem. Čekal vždycky na úlohy ve hrách, které se mu zdály zajímavými. Přes to bychom byli v tehdejší podivné době potřebovali peněz. Když jsme byli v Novém Yorku, musili jsme platit daně v Anglii i v Americe, naše venkovské stavení v Anglii se dostavovalo a ve Spojených Státech jsme musili žít na hodně veliké noze, abychom si získali známosti, jak to dělají všichni herci v Novém Yorku.

Charles se vracíval do hotelu doslovně vyčerpán rozmluvami s významnými osobnostmi, zastupujícími hollywoodské společnosti. Potřebujete-li peněz, je nesnadné říci »Ne« – a Charles přece říkal »Ne«. Je třeba velmi důkladného sebezapření, nabízí-li se vám náhle bohatství a jestliže přes to strkáte hlavu do písku. A tak jsme sedávali u stolu a říkali jsme si: »Nu, jak situace vypadá, můžeme žít také v docela malém bytě. Nemáme naspěch.« Charles nebojoval proti filmové kariéře, byl by rád dělal filmy, nechtěl se však pustit do něčeho, co by mohlo snadno zabít jeho budoucnost.

Novoyorští zástupci hollywoodských společností nechápali, jak se nám zdálo, mého manžela. Nebyla jsem přítomna ani jediné rozmluvě, myslím si však, že oni a on hovořili zcela odlišným jazykem. Věděli, že tenhle muž dosáhl úspěchu, a chtěli si ho tedy koupit. To byl jejich obvyklý postup. Nemyslím, že byli zneklidnění, spíše tu stáli nad úplným rebusem, který jim položil Charles – scházel jim styčný bod.

Nabídka Paramountu na moři

Po skončení reprisy *Payment Deferred* v Novém Yorku byl Charles zavolán do Anglie, aby hrál v obnovené úspěšné hře *Alibi*, ve které už před tím vystupoval. Já odjela do Anglie dříve a Charles spěchal za mnou. Když byla už loď za Hudsonem, obdržel Charles novou nabídku od Jesse Laskiho z Paramountu. Nemohl přeplavat zpátky na americkou pevninu, aby věc podrobně projednal, a tak přijel do Anglie, nevěda, že jeho cesta bude vlastně jenom krátkým week-endem.

Charles přijel rovnou na venkov a našel venkovský domeček, dokončený v plné slávě. Byl by rád ztrávil několik týdnů klidu na venkově po minulé těžké práci, avšak Hollywood a film mu dopřály pouze třídního rozčileného odpočinku a ani mnoho ze svého nového domova neuviděl. Telefon – náš jediný ústupek civilizaci – zvonil celé tři dny nepřetržitě a přinášel vzkazy z Ameriky. Nabídka Paramountu, který připravoval film *The Devil and the Deep*, zněla na tři roky a dva filmy v roce, což nebyl příliš těžký závazek. Peněžní stránka byla ovšem méně příznivá nežli jiné nabídky.

Konečné rozhodnutí jít do Hollywoodu padlo o dvánácté v noci. Balili jsme v největším chvatu po šest hodin. Pak jsme spěchali, abychom stihli osmihodinový přepravní člun ve Waterloo. Bylo nedělní ráno a neměli jsme ani peněz ani jízdenek, na člunu nám však dovolili jet na úvěr.

Pan Nikdo a Hollywood

Jakmile jsme byli jednou v Hollywoodu, všechno se ze základu změnilo. Nikdo jakživ neslyšel o Charlesu Laughtonovi ani o jeho novoyorském úspěchu, a když jsme přijeli, lidé po něm pokukovali a říkali si mezi sebou: »Kdopak je ten flouštíček?« Charles měl v kapse smlouvu o úloze

ve svém prvním filmu. Byl však pouhý pan Nikdo a já byla ženou pana Nikoho.

Najali jsme si v Hollywoodu dům. Jako většina amerických měst jsou i Los Angeles a Hollywood postaveny na ploše, rovné jako šachovnice. Pokud mohu posoudit, je uspořádání města, které je značně veliké, dobré, avšak dům každého jednotlivce plní, jak jsem pozorovala, nějaké osobní tužby. Jsou tu stavby ve španělském slohu, v novoanglickém neboli anglickém farmářském stylu, v tudorovském koloniálním případně v onom slohu, který Charles a já nazýváme pozdním marcipánovým. Přirozeně tu najdete miloučké domy, avšak v celku jejich obrysy nejsou vzájemně v souladu. Pouze málo lidí, jak se zdá, si povšimlo modrého nebe a učinilo rozhodnutí, jak pod ním žít. Člověk má dojem, že to vše je mnohem spíše filmová kulisa nebo snad výrobek ze zmrzliny. Všechny bytosti, jež tu žijí, si řekly: »Takovýhle dům se mi zamlouvá, a proto jej chci mít.«

Jedno filmové studio má překrásně provedené zahrady, jejichž záhony jsou vroubeny mladými květinami. U každého květu je malý lístek s nápisem: Nechej mě růst!

Najali jsme si přepychový dům

Dům, který jsme si vybrali, byl ohlašován na vývěsní tabuli takto: »Pronajme se: přepychový dům.« Byl na kopci na konci jedné z přímých silnic – poslední dům. Naše zahrada se táhla k divokým skaliskům. Byl to vlastně veliký omyl ubytovat se tam, neboť noviny byly plny zpráv, že tu byli lidé omráčeni ranou do hlavy a nato oloupeni. Je pochopitelné, že člověk, který nepracuje a hraje jenom patience nebo píše přátelům domů, aby tak vyplnil den, může snadno propadnout stihomamu: měla jsem stále pocit, že kdosi stojí za mnou s těžkým kladivem. Protože jsem nikdy před tím nebyla tak zcela bez práce, vybalila jsem si svou Leicu a začala jsem dělat snímky, abych se něčím zaměstnala.

Laughton se fotografuje

Když přišli lidé z reklamního oddělení Paramountu k nám do bytu, zhotovili devadesát pět Charlesových snímků. Fotografovali ho proti patiu, u yuku, u palem, fotografovali ho u každého rohu domu i proti kalifornskému nebi. Byla jsem jenom na málokterém obrázku a velmi mě překvapilo, když mě vyzvali, abych nekouřila. Žena může kouřit, nikoli však na reklamní fotografii, neboť v malých městech a vesničkách je stále ještě mnoho obecnosti, které nemá valného smýšlení o ženách, jež provádějí takové věci. Při fotografování především neměli tušení, k jakému typu lidí Charles patří, za druhé dbali, aby mě příliš často s Charlesem nefotografovali, a když už mě fotografovali, musila jsem vyhlížet vlídně a mile a sladce.

Pochopila jsem za svého hollywoodského pobytu mnoho o »reklamním životě« filmových hvězd. Líbivý filmový herec má nepochybně velmi milou a zřejmě velmi hezkou ženu, považuje se však za správnější nechávat ji v pozadí.

Není-li herec ještě filmovou pokladní hodnotou

Za prvního pobytu v Hollywoodu pracoval Charles na filmu *Payment Deferred* pro Thalberga a M. G. M. Když se hrála tato hra v Londýně a v Novém Yorku, hrála jsem jeho dceru, avšak tehdy nebyl Charles pro Hollywood přirozeně ještě »pokladním tahákem«, takže bylo

třeba obklopit ho jmény, a mou úlohu přidělili Maureen O'Sullivanové, což mi působilo bolest. Kdyby se tehdy byl někdo pokusil vysvětlovat mi, kdy je herec pokladní hodnotou, nebyla bych rozuměla, co mi vlastně vypravují. Nyní už vím, že čím větší jméno, tím je lépe pro film, a že jedinou věcí, kterou mohu udělat, je zvětšit své vlastní jméno a nepřít se o jména jiných lidí.

Když Charles začal pracovat v *Payment Deferred* – nežli jsem odjela do Anglie –, měla jsem štěstí, že jsem si mohla po prvé v životě prohlédnout veliké ateliery M. G. M. Vzpomínám si, jak mocným dojmem na mě zapůsobila realistická velkolepost zástupu a kostymů, jichž bylo užito ve scéně z carského dvora ve filmu *Rasputin*. Byla jsem ještě důkladněji oslněna hollywoodskou důkladností, když jsem shledala, že mnozí z tohoto zástupu jsou skutečně bývalá knížata a kněžny, kteří si od ruské revoluce musí vydělávat na živobytí. Bylo však po ilusi, když mi režisér řekl: »Do prvních řad musíme stavět statisty a skutečné aristokraty dáváme dozadu. Zdá se nám, že výpomocní herci nosí kostymy s větší důstojností.«

Ostrov ztracených duší – film proti přírodě

Po filmu *Payment Deferred* pracoval Charles ve filmu *Ostrov ztracených duší*. K jeho masce v úloze dr. Moreaua ho inspiroval jeden hollywoodský lékař: muž, jenž nosil brýle se čtvercovými skly a měl velmi podivínský malý vous na bradě a knír. Charles si namohl ve světle reflektorů zrak a navštívil tohoto lékaře, aby se s ním poradil. Hned, jakmile ho uviděl, řekl: »Dr. Moreau.« Film nebyl nikdy předváděn v Anglii a proto jsem ho nikdy nespasovala. Je to jediná Charlesova úloha, kterou jsem propásla, a jeho charakterisace dr. Moreaua je jediná, které si nemohu v duchu nějak vyvolat, protože Charlesův popis filmu sestával skoro výhradně z nepřijemností a zápachů, které musil snést v době, kdy se na něm pracovalo. Charles nemá od oněch dnů zvláštního potěšení z návštěv zoologické zahrady. Herecký soubor byl vyslán ke catalánskému souostroví k natáčení exteriérů. Jeli člunem dlouhým asi šedesát stop a mimo herce sestával tento soubor z pumy, dvou lvic, tygra a čtyřiceti psů. Moře bylo neklidné a skoro všechna zvířata byla nemocná. Počínala si ve svých klecích velmi hlučně a divoce a jeden člen souboru byl dokonce vážně zraněn tygrovémi drápy u mříží. Byl to výlet zřejmě hodně nebezpečný a zápach nad lidskou odolnost. Herci házeli své zásoby jídla přes palubu, neboť i pouhý pohled na jídlo uváděl lidi do zlé nálady neméně nežli zvířata. Soubor pracoval na Catalině po dva týdny a pak se vrátil do ateliérů Paramountu, aby dokončil film.

Ostrov ztracených duší byl pak v Anglii zakázán pro domněnku, že je proti přírodě. Všichni lidé však mohou číst původní povídku – Wellsův *Ostrov dr. Moreaua*. Profesor dr. Moreau se uchýlí na ostrov, aby tam konal pokusy na zvířatech s úmyslem, učinit z nich lidské bytosti a případně zase opak, je-li možné. Britský censor však, jsa veden humorem své bytosti, prohlásil, že to je proti přírodě. Ovšem, že to je proti přírodě. I myšák Mickey je proti přírodě.

Práce v Lubitschově filmu

Charlesa pak také angažovali pro kratší úlohu ve filmu *Kdybych měl milion*. (Byl hrán i u nás. – Pozn.

překl.) Vždycky si této práce vážil, neboť dvoudenní práce za řízení režiséra Lubitsche i celý soubor stály za námahu. Film sestával z osmi episod, které režírovalo každou část samostatně osm režisérů Paramountu. Každá epizoda líčila, jak různě reagovali jednotlivci na neočekávanou zprávu o zděděném milionu dolarů. Postava, kterou hrál Charles, byla drobným nápadem Lubitschovým.

Setkání s bratry Marxy

Charles se vrátil do Palm Springs k několikadennímu odpočinku mezi filmem *Payment Deferred* a *Ostrovem ztracených duší*. Vzpomíná si na tyto dny velmi živě, protože se tu seznámil a spřátelil se dvěma z bratrů Marxů. Změnili jako obvykle hotel – přepychový podnik – v rejdiště vlastního humoru. Čtveřice bratrů provozovala dnem i nocí své gagy, avšak dva z nich předstihovali ostatní. Provozovali takové komické hříčky, že to pohnulo Charlesa dokonce k tomu, aby MI O TOM NAPSAL – což bylo něco krajně nezvyklého. Jeden z nich totiž telefonoval řediteli jiného přepychového hotelu a představitel se jako ředitel místní vodárny sdělil mu: »Ve vodním potrubí došlo k těžké poruše. Za chvíli budeme musít přerušit dodávání vody, a nevíme, jak dlouho budete bez vody. Doporučuji vám, abyste si naplnili vodou všechny vany, umyvadla a všechny volné nádoby. Děkuji vám.«

Na scénu vstupuje Alexander Korda

Odjela jsem do Anglie v době natáčení filmu *Payment Deferred*. Charles přijel za několik týdnů po mně, právě včas k premiéře *Ve znamení kříže*.

Po svém návratu byla jsem uvedena k Alexandru Kordovi. Setkala jsem se s ním po prvé v kanceláři na Grosvenor Street. Korda věděl, že jsem provdána za Charlesa, a to snad také zvýšilo o něco laskavost jeho chování. Ihned navrhoval natočení filmu pro nás oba, který nebyl nikdy natočen a na nějž se zcela zapomělo. Příběh se nazýval *A Gust of Wind* (Větrná bouře) a Korda chtěl, aby Charles hrál hlavní úlohu, a tak si myslil, že bych mohla hrát jeho partnerku. Tehdy dokončil Korda film *Service for Ladies* (Služba pro dámy) s Leslieem Howardem a film *Wedding Rehearsal* (Stavba na zkoušku) mimo slavný film *Soukromý život Heleny Trojské*. Přes to byl Korda ve srovnání se svou dnešní slávou tehdy skoro neznám.

Vím, že Charles nevěřil v anglické filmy. Chtěl se vrátit a pracovat tu na divadle, doopravdy se díval na Londýn jako na místo, kde lze pracovat na divadle, a na Hollywood jako na prostředí, kde lze dělat filmy. Protože podepsal smlouvu pouze na dva filmy za rok, myslil, že bude mít dosti času na obě věci.

Mým prvním dojmem, jímž na mě Korda působil, bylo, že se poněkud podobá dvěma lidem, s nimiž Charles pracoval a jež měl rád: Komisarževskému a Dupontovi, režiséru, pod nímž hrál ve své filmové prvotině v *Piccadilly*. Všichni tito lidé měli též »divadelnické« nápadny a kouzlo způsobů. Byl to můj první leimý dojem. Napsala jsem o tom manželovi a oznámila jsem mu, že tady je někdo, o kom myslím, že mu bude sympatický a že s ním bude rád pracovat. Neodpověděl. Ale Charles nepíše nikdy dopisů, jsme-li vzdáleni, posílá noční kabelogramy asi dvakrát týdně a cítíme-li se zoufale osamělí, pak si

telefonujeme. Charles se vrátil do Anglie asi za šest týdnů po mém dopise. Jeho manažer ho odvedl na návštěvu k Alexandru Kordovi ihned, jakmile přijel. Pak se seřkali častěji a debatovali o filmových nápadech. Manžel doufal, že najde dobrou divadelní hru, avšak jeho schůzka s Alexandrem Kordou změnila podstatně jeho plán. Oba začali uvažovat o Jindřichu VIII.

Mnoho lidí volalo po Jindřichu VIII., avšak takovým způsobem, který vedl na scestí. Po řadu let hleděli lidé jedním okem na manžela a říkali: »Víte, že byste se hodil za Jindřicha VIII.?« Takové věry se mluví tak, jako říkáme-li při pohledu na modré nebe: »Není dnes krásné modré nebe?« Prvním člověkem, který doporučoval natočit Jindřicha jako film, byl, pokud si vzpomínám, John Armstrong, čí návrh však nakonec rozhodl u Kordy, nevím. Byl to John, který později kreslil návrhy kostýmů pro tento film.

První plány na film o Jindřichu VIII.

Zprvu to měl být film pouze o Jindřichu VIII. a Anně of Cleves. Všechny situace komedie ukazovaly k této královně, kterou jsem měla hrát. Skutečně jsem už byla určena za její představitelku, pak se však vedle Jindřicha objevila další jeho žena, pak třetí, až bylo zcela jasné, že jedině, co obecenstvo zví o Jindřichu VIII., bude, že měl hejno žen, a to také bylo, co chtělo vidět. Korda v tom měl pravdu. Námět se opravami změnil v mnohem lepší film.

To byly ještě dny, kdy jste dokázali udělat nejlepší věc s kusem provázku a napínáčkem. Jindřich VIII. byl vyroben, myslím, asi za 50 tisíc liber šterlinků, což je malá částka za poměrně veliký film. Kdyby byl týž film vyráběn dnes v jednom z velikých britských filmových studií, stál by nejméně dvakrát tolik.

Tři nebo čtyři měsíce uplynuly v přípravách a výrobě filmu. Charles vzal na sebe velkou část hledání a zmatků, aby osvětlil dobu a povahu Jindřicha VIII. nežli přikročí k práci, a konaje tento úkol, přemlouval a přesvědčoval každého, kdo měl s tímto filmem co dělat, aby činil totéž. Vzpomínám si, jak skoro násilím táhl Kordu od psacího stolu do Mampton Court, aby tam zhlédl architektury a obrazy, a Kordova reakce na věci, jež uviděl, byla bezprostřední a nadšená. Několikrát se sešel také s Vincentem Kordou, který podivuhodným způsobem kreslil návrhy scén. Pokud vím, nebyl tam do onoho dne ani jeden z nich. Můj manžel přečetl tehdy každou dosažitelnou knihu, kterou mohl k tomuto námětu opatřit, a uviděl bezpočet obrazů Jindřicha VIII. Postupně do něho Jindřichova povaha vsákla. Jednoho dne měl pocit, že si osvojil jeho chůzi, příštího dne se jí však vzdal. Pak naučil oko určitému pohledu. Když asi týden hleděl na obraz, mohla jsem prohlásit, že vniká do úlohy. Zatím jsem se já měnila v Annu of Cleves. Můj muž a já jsme ve dnech, kdy studujeme úlohy, jako dvě houby, které pohlcují každou trošku informace, která přináší z vnějška nějaký užitek.

Film dělá slavné lidi

Po skončení Jindřicha VIII. musil Charles odjet opět do Hollywoodu, aby splnil druhou část smlouvy s Paramountem. Tehdy začala už působit sláva jeho filmové kariéry. Filmy, ve kterých dosud hrál, byly rozší-

řeny po celém světě a nechtěl věřit skutečnosti, že získal více obecenstva nežli měl v divadelním Londýně. Film měl přivodit v jeho životě větší změnu nežli vůbec předvídal. Když přijel cestou do Hollywoodu do Nového Yorku, málem oněměl a byl docela přiveden z rovnováhy davem, který se shromáždil kolem jeho taxíku a volal na něj: »Charlie«. Teprve v tomto okamžiku, a nikdy předtím, vycítil celou sílu mluvícího filmu. Věděl dobře, že film je »světovým flumočnickem«, byl to však úlek (nikoli ovšem nepříjemný), když poznal, že síla divadla slábne, zatím co mezinárodní síla filmu vzrůstá. Bylo na bílé dni, že film dává větší možnosti herci, jehož prvním zájmem je vytvořit charakter, srozumitelný každému – nikoli pokoušet se o to, líbit se právě jenom člověku městskému, člověku vesnickému, člověku intelektuálnímu, bankovníkovi nebo kritikovi, nýbrž všemu lidstvu.

Tři premiéry Jindřicha VIII.
v Londýně a v Paříži

Byla jsem při obchodní premiéře Jindřicha VIII. v Londýně a poslala jsem manželovi kabelogram do Hollywoodu se zprávou o tom, jak byl film přijat obecenstvem. Filmoví obchodníci tehdy často vyskočili ze sedadel a říkali: »To je skvělé! To je nádherné.« Charles a já však nejsme zvyklí mluvit k sobě tímto způsobem. Proto jsem kabelovala slova: »Film bude mít asi úspěch,« nebo nějak tak podobně, mírně nadějně.

Obchodní premiéra v Londýně a příznivé nebo oslnivé poznámky neznamenají ještě nezbytně úspěšný film – obecenstvo drží úspěch nebo pád filmu ve vlastních rukách.

Když byl Charles na zpáteční cestě z Hollywoodu, byli jsme pozváni na světovou premiéru Jindřicha VIII. v Paříži. Radiogram na »Ile de France«, který došel na loď uprostřed oceánu, ho žádal, aby pokračoval v cestě z Plymouthu do Cherbourgu. Čekala jsem manžela v Plymouthu a jeli jsme pak do Paříže spolu.

Přijeli jsme do Paříže v sedm hodin, vykoupali jsme se, oblékli, snědli sandvich a v osm jsme byli v kinu. Po prvé jsem se tehdy zúčastnila premiéry filmu, ve kterém jsem také hrála. Byl předváděn v malém, avšak elegantním kinu a přítomné francouzské osobnosti hlály jej se zálibou. Pamatuji se, že každý pohyb projel mnou tehdy večer jako jehla. Od toho večera vím, že, je-li herec sám částí obecenstva vlastního díla, i pouhý šelest taftové sukně zní jako výbuch pumy. Myslím, že tehdy večer při premiéře Jindřicha VIII., mé vlastní bušící srdce nadělalo více hluku než cokoli jiného.

Charles seděl se mnou vedle anglické princezny. O přestávce s ním rozmlouvala nadšeně o hercích a herectví. Zdálo se, že je mile překvapena, když k ní přivedl Chevaliera. Když zhasla světlá, aby mohl Jindřich VIII. začít, zaslechla jsem, jak jí Charles praví: »Mimo chodem, obávám se, že nevím, jak vás mám titulovat.« Odpověděla pološeptem: »Neříkejte, že jsem vám to pověděla, avšak nazývejte mě Ma'am.«

Asi o tři týdny později byla londýnská premiéra Jindřicha VIII. Pro paní Laughtonovou byl tento večer příčinou rozpaků, ačkoli to snad byl současně významný večer pro paní Lanchesterovou. Charles tam totiž musil usednout uprostřed svých »královen«. Já byla přirozeně

jednou z nich. Nemyslím, že tento mormonský večer byl zvláště příjemný pro mého manžela a ani já se netěšila oné povinné noci v tomto harému více nežli ostatní Jindřichovy ženy. Všechn nás šest žen uposlechlo volání, abychom přišly na jeviště, jakmile se film skončil, a všechny jsme hleděly odtud s úsměvem a vesele. Od oné noci jsme se celkem už nesešly ani jedna s druhou. Někdy si proto myslím, že bychom se jednoho dne přece jen měly sejít u šálku čaje a probrat to, co minulé dny přinesly.

do ba a lid é

Milena Jesenská:

Praha, ráno 15. března 1939

Jak se přiházejí největší události? Nečekané a naráz. Ale když jsou zde, shledáváme vždycky, že nejsme překvapení. V člověku je vždycky nějaké tušení a vědění věcí příštích, které je jenom přehlušeno rozumem, vůlí, přáním, strachem, shonem a prací. Jakmile zůstane vteřinu člověka duše nahá a zbavena všeho mimo své tajemné cítění, ví naráz: věděl jsem to. Ne nadarmo chodí dnes tolik lidí a vykládá: já jsem to tušil, já jsem to říkal. Věřím jim. Všichni jsme to tušili a kdybychom byli pozorně naslouchali hlasu svého srdce, když jsme třeba sedávali sami doma, nebo když jsme se unavení probouzeli za svítání, kdybychom dovedli odívat slovy pocity, které jsou pravé a nikoli jenom myšlenky, které jsou často pokřivené, byli bychom říkali: čekáme to. Ale v logice věcí je současně i nelogika věcí. Každý člověk čeká v životě nějakou podivuhodnou událost: štěstí, bídu, nemoc, hlad, smrt. Ale když přijde, nepoznává ji. Jediné, co o ní ví, je, že se ho zmocnila celého, neponechávajíc mu ani času, ani možnosti jednání.

Když v úterý ve čtyři hodiny ráno zvonil telefon, když volali kamarádi a přátelé, když začal vysílat český rozhlas, vypadalo město pod našimi okny jako každou jinou noc. Sestava světél pod okny měla tentýž obrazec, křížovatký tvořily tentýž kříž. Jen se postupně od tří hodin začala rozsvěcovat světa: u sousedů, naproti, dole, nahoře, pak v celé ulici. Stáli jsme u okna a říkali jsme si: už to vědí. Budili jsme lidi telefonem: víte to? Odpovídali: ano. To kalné svítání nad střechami, pobledlý měsíc pod mraky, nevyspalé tváře lidí, hrneček horké kávy a pravidelné hlášení rozhlasu. Takhle chodí k lidem velké události: tiše a znenadání.

V německých novinách byla reportáž o německých vojácích, kteří přijížděli ku Praze: tiché město v předjarním svítání, řada německých vozů a na nich muži s bušícím srdcem: jaké to bude uvnitř? Jak se budou chovat lidé v těchto cizích ulicích? Zastavují na předměstí prvního chodce, dělníka, který jde do práce. Poznávají na první pohled, že všechno ví. Chová se klidně, tiše a pokojně ukazuje cestu.

Jako vždycky, když se dějí velké věci, chovají se Češi výtečně. Českému rozhlasu budiž dík za stručnou věcnost, se kterou vytrvale a trpělivě hlásil každých pět minut: německé vojsko postupuje od hranic ku Praze. Chovejte se klidně. Jděte po práci. Pošlete děti do školy.

V půl osmé ráno nastoupil zástup dětí cestu do školy, jako jindy. Dělnictvo a úřednictvo se rozjelo do práce,

jako jindy. Električky byly plné, jako jindy. Jenom lidé byli jiní. Stáli a mlčeli. Nikdy jsem neslyšela tolik lidí mlčet. Na ulicích nebyly vůbec hloučky. Lidé vůbec nerokovali. V úřadech ani nezvedli hlavu od svých stolečků. Nevím, odkud přichází toto jednotné a shodné chování tisíců, odkud najednou vytryskne souhlasný rytmus tolika duší, sobě neznámých: v půl deváté a pět minut dne 15. března 1939 přijelo říšskoněmecké vojsko na Národní třídu. Po chodnících proudily zástupy lidí, jako jindy. Nikdo se nedíval, nikdo se neohlížel. Německé obyvatelstvo Prahy říšské vojáky vítalo.

I oni se k nám chovali slušně. Je vůbec podivné, jak se změní věc, rozpadne-li se nějaká formace na jedince a stojí-li člověk před člověkem. Na Václavském náměstí potkala česká dívka skupinu německých vojáků – a protože to bylo už druhý den, protože jsme měli všichni už nervy trochu unavené a protože druhý den teprve člověk chápe lépe a myslí víc – vyhrkly jí po tvářích slzy. A tu se stalo něco podivného: přistoupil k ní německý voják, prostý a obyčejný voják a povídal: Aber Fräulein, wir können doch nichts dafür...! Řekl to, jako by chlácholil malé dítě. Měl německou tvář, trochu pihovitou, vlasy trochu nazrzlé a německou uniformu, jinak se ničím nelišil od českého ucha, muže prostého, své vlasti oddaného. A tak tu stáli proti sobě dva lidé, »und konnten nichts dafür...« A v té prosté, hrozně obyčejné větě je klíč ke všemu.

V jednom voze pouliční dráhy udála se jiná věc: český mladík s nějakou páskou na rukávě měl mnoho řečí: co jako teď uděláme a komu teď napráskáme a jak to jako teď skončujeme a jak teď se světem zatočíme. Mimo tu pásku na rukávě měl také odznak hákového kříže na klopě kabátu. A když už ty řeči zapadaly do velkého fícha celého vozu, vstal najednou německý důstojník, který seděl v koutě a přistoupil k chlapci, oslovuje ho česky: »Vy jste Čech?« Chlapec se nakohoutil a náramně sebevědomě řekl: »Ano, já jsem Čech.« A tu mu ten důstojník vyndal odznak hákového kříže z kabátu a řekl velmi klidně a velmi důrazně: »Pak nemáte právo nosit něco podobného.«

Vidíte, jsou chvíle, kdy by člověk chtěl přistoupit k německému důstojníku a říci mu: Děkuji vám, pane.

Mluvila jsem před několika dny s Němcem, samozřejmě s národním socialistou. Mluvil velmi dlouho a velmi uvážlivě o postavení Čechů a o výhodách, kterých podle jeho mínění se nám dostalo, i o nevýhodách, které sám nahlížel. To celkem není zajímavé, protože jsou všechny věci dnes ve zrodu a i dobře informovaní lidé nemohou říci více než pouhé mínění. Zajímavé je však jeho mínění o Česích, ptal se mne skoro plaše: Jak mi vysvětlíte, že k nám chodí taková spousta Čechů a zdraví Heil Hitler? Čechů? To je určitě omyl.

Není to omyl. Chodí k nám do úřadu, zvedají pravici a říkají Heil Hitler. Proč? Mohl bych vám vyprávět o jednom spisovateli, který se usilovně stará o to – už teď a honem – aby jeho dramata byla provedena na berlínském jevišti. Mohl bych vám vyprávět o mnoha lidech, kteří dělají víc než musí, přehorlivě, upašně. Víte, každý Němec pochopí národní hrdost a národní páteř. Ponížené chování vzbuzuje v dnešním Němci jenom útrpný úsměv, věřte mi.

Za dva dny se změnil obraz města k nepoznání. V lokálech jsou muži v uniformách, které neznáme ani z obrázků. Ulicemi projíždějí vozy, které jsme nikdy neviděli.

Jezdí sem a jezdí tam, vždycky vědí, co mají dělat, chovají se naprosto rozhodně a cílevědomě. V knihkupectvích se nakupují mapy Prahy a francouzské a anglické knihy. Hloučky vojáků chodí ulicemi, zastavují se před výkladními skříněmi, prohlížejí, hovoří. Při tom se však nezastavilo ani jediné kolečko, ani jedno pero, ani jeden stroj.

Na Staroměstském náměstí je hrob Neznámého vojína. Dnes z něho není nic vidět, jen obrovská hromada sněženek. Podivuhodná síla, která tajemně řídí kroky lidí, přivádí sem zástupy Pražanů, každý položí kytičku sněženek na tento malý hrob velké vzpomínky. Lidé stojí kolem a slzy jim kanou po tvářích. Ne ženám a dětem: ale i mužům, kteří nejsou slzám zvyklí. A zase je to nějak vysloveně české: není to vůbec naříkání, není to ani strach, není to zoufalství, není to křeč žádného pocitu. Je to jenom smutek. Někud ten smutek musí ven, několik set očí musí jím zvlhnout. Takhle asi vznikají národní zvyky, tohle jsou asi první kvádry dlouholetých tradic. 15. března budou chodit české matky s českými dětmi a budou klást kytičku sněženek na hrob neznámého vojína. Vryje se to do mysli lidí jako velký čin obětí.

Za zády tohoto zástupu viděla jsem projít německého vojáka, který se postavil a zasalutoval. Díval se do pláčem zrudlých očí, do kapek slz, na zasněžené hory sněženek, viděl plakat lidi, kteří plakali proto, že o n je tady. A zasalutoval. Zřejmě porozuměl, proč jsme smutní. Díval se za ním, přemýšlela jsem o Velké Iluzi: budeme vsuktku jednou žít vedle sebe - Němec, Čech, Francouz, Rus, Angličan - aniž bychom si ubližovali, aniž bychom se musili nenávidět, aniž bychom si činili navzájem bezprávní? Budou si skutečně říše jednou rozumět tak, jako si rozumí jednotliví lidé? Padne jednou hranice mezi zeměmi, jako padá ve styku s lidmi?

Jak by bylo krásné dožít se toho!

Život a instituce

Přemysl Pražák:

Obchod s kulturou

Před světovou válkou bylo kulturní podnikání do jisté míry podnikáním více ideálním než čistě obchodním. Mělo ušlechtilější ráz, a kulturní podnikatel nebyl nikdy jen obyčejným obchodníkem. Je samozřejmé, že i on vydělával, ale při tom všem mělo jeho podnikání vždy jistou příchuť idealismu.

Během války se ukázalo, že téměř není na světě věci, na níž by se nedalo dobře vydělávat. Poznalo se, že záleží nejen na tom, co se prodává, ale i na tom, jak se to ke koupi nabízí. A nebylo třeba příliš důvtipu k poznání, že kulturou lze obchodovat stejně, jako s čímkoli jiným. Toto poznání mělo za následek, že kulturní trh byl postaven na zcela nové základy.

Jak veliký je na př. rozdíl v hudebním životě před a poválečném! Co koncertních agentur vyrostlo! Pro ně už není starostí, jak obohatit náš hudební život. Takový podnikatel, zvouc k nám různé ty virtuosity, je především sám virtuosem v odhadování vkusu širšího obecnstva, umí neomylně vytěžit z jeho okamžitých zálib vše, co se dá. Pro něho není proto problémem naplnění i největší síně dychtivým obecnstvem. Reklama, módnost, volání chvíle a podobné složky obchodu jsou

proň běžným, dobře ovládaným nástrojem. A tak vytváří řadu lesklých podniků, oslňuje jmény a dociluje celkem snadno, že hudební život se zdá bohatý a plný. A daří se mu to tím spíše, že je přece jen ještě několik menších agentur, které kromě čistě obchodních snah mají i tížádost do jisté míry idealistickou a dovedou do proudu lesklých, spíše společenských než uměleckých událostí vsunouti i opravdové umělecké svátky. Většina agentů především hledá lesklý povrch. Odtud plyne značná chudoba našeho koncertního života přes všechnu jeho snad až nadměrnou vnější bohatost. Odtud plyne i odsunování naší vlastní hudební tvorby na podřadné místo.

Obchodní duch nezasáhl ovšem jen do života koncertního, nýbrž i do divadelního. Divadlo dnes láká návštěvníka, vychvaluje své zboží po způsobu prodavače na trhu a setkávají se při tomto ryze obchodním upozorňování na nabízené zboží nejen reklamní odborníci, ale i jednotliví umělečtí činovníci, ať už je to šéf, některý dirigent, výtvarník, režisér, herec, zpěvák či kdokoli jiný. Jde-li o novinku, tu je přivolán na pomoc i autor, jenž ovšem ve vlastním zájmu obětavě propaguje dílo, poskytuje rozhovory novinám, ochotně přednáší o vzniku a intencích díla. Návštěvník je prostě hýčkán všestrannou pozorností, je všemi prostředky lákán k návštěvě a ta mu už není vnitřní potřebou, nýbrž přímo jakýmsi příkazem, jakousi společenskou povinností. A tady je jeden nemalý rozdíl mezi hodnotou průměrného návštěvníka divadla před válkou a po válce. U toho předválečného hrála velikou roli právě ta mravní stránka jeho návštěvy to jest potřeba ukojení vnitřní potřeby, u toho poválečného k ní přistupuje a mnohdy nad ní převažuje popud vnější to jest společenská povinnost nebo tlučení reklamního bubnu. Oč cennější a, i po stránce čistě obchodní vzato, výnosnější byl onen z vnitřní potřeby plynoucí zájem předválečného návštěvníka ukáže prosté srovnání návštěvníků před a po válce. Je jisté, že přes nesmírnou, trvalou a stále vtíravější reklamu se počet pravidelných návštěvníků spíše zmenšil než zvětšil. A o neblahém vlivu na vkus obecnstva a odtud plynoucí pokles repertoaru dalo by se hodně hovořiti.

Přirozeným důsledkem zkomercialisování hudebního života to jest jeho téměř úplného ovládní obchodníky hudbou je i značná změna sociálního postavení reprodukčního umělce. Dříve měl umělec přece jen výsadnější postavení, byl vždy především nositelem krásna a jeho činnost měla po výtce ráz ideální. Je přirozeno, že i on musel a chtěl svou činností vydělávati, maje v ní zdroj obživy, ale tato stránka jeho činnosti nepřevažovala a jeho úkoly byly přece jen jinde a vyšší. Obchod s hudbou změnil ovšem i to. Umělec může se dnes plně uplatniti zpravidla jen tehdy, když mu agent poskytne možnost vystoupení, poskytne mu všechn svůj reklamní a pořadatelský aparát a konečně i značku své firmy. Umělec se tak proti své vůli stává jakýmsi zaměstnancem firmy a třebas tu jde o poměr v podstatě dosti volný, přece jen mu nelze upřiti jistou závaznost a ztrátu neodvislosti. I tady tedy nastaly podstatné změny a v nich nutno hledati i příčinu toho, že umělec stal se namnoze exponentem politických stran a směrů, a že jeho oblíbenosti bylo často zneužíváno pro účely umění značně odlehle.

A podívejme se nyní, jak zasáhla poválečná obchodní snaha do literatury. Srovnáme-li předválečný a pováleč-

ný rozsah obchodu tímto zbožím, poznáme na první pohled nesmírný rozmach. A můžeme hned říci, že rozmach do šířky i hloubky. Organizace knihkupeckého trhu se nesmírně zdokonalila a nastala přesná distribuce v obchodování, vyvinula se dokonalejší specializace, vyrostl a zdokonalil se aparát reklamní i prodejní; naproti tomu volnost knihkupeckého trhu se zmenšila přísně dodržovanými úmluvami. Prosperující nakladatel není už jen dobrým odhadcem zboží k vydání mu nabízeného, neměří už je s nemalým zřetelem k jeho ryzím vnitřním hodnotám, ale zkoumá především jeho způsobilost prodejní, bystře odhaduje zájem obecnstva a autorovu schopnost ho podchycovati.

Vnitřní hodnota tohoto zboží je pro řadu obchodníků čímsi vedlejším a tak mnohý nakladatel nikterak neváhá vedle autora prvořadého získati i autora druhého a třetího řádu. Reklama byla povýšena na hlavní složku podnikatelského úspěchu. Reklamní cesty se už ovšem neubírají vyšlapanou cestou, nýbrž se nově vyvíjejí, zdokonalují a zmnohonásobňují. Tato na ryze obchodních zásadách založená reklama se samozřejmě zušlechťuje, přizpůsobuje prodávanému zboží. Vznikají různé nakladatelské časopisy, které mají zdánlivě úkoly především všeobecně kulturní. Je pravda, že i po této stránce nejsou zcela bezvýznamné a přinesou leccos cenného, ale jejich prvním úkolem je dělati vhodnou reklamou dílům u majitele nakladatelského časopisu už vyšlým i teprve jím chystaným. V těchto časopisech musí se autor vyzpovídati o všech okolnostech, které předcházely a provázely zrod díla, poví, co jím zamýšlí, co se mu na něm líbí, připojí své názory na sebe samotného, na svůj poměr ke světu i k lidem. A musí i strpěti, aby byly ve formě více méně zábavné uveřejněny v časopise jeho nakladatele vtipné i méně vtipné klepy a klípky o něm i jeho díle. A když už spatří jeho dílo světlo světa, musí i jinak napomáhati jeho odbytu. Jednou formou toho je podpisování knih. Podpis autora v jeho nové práci není už těžko dostupným ideálem, nezískává se nijak těžko. Autor přijde a po dvě tři hodiny je k dispozici P. T. obecnstvu, které zakoupením knihy nabylo práva nejen získati podpis autora, ale i právo dobře si ho prohlédnouti a vědomí, že autor v tu a tu dobu bude mu k dispozici. Možnost setkatí se s autorem má obecnstvo i jinak. Vznikají t. zv. mansardy, kde se konají čaje a jiné podniky. Mají svůj význam i kulturní, ale v jádru není to nic jiného než druh zušlechťené reklamy. A stejně jsou jen jistým druhem takové reklamy i různé ty ankety a dotazy po nejlepší neb nejoblíbenější knize.

Je jisto, že všechny tyto druhy reklamy působí na odbytky knih a přispívají k uplatnění i těch hodnotných děl, které by bez víření reklamních bubnů buď vůbec nespátřily světlo světa aneb by se beznadějně povalovaly v nakladatelských skladištích. To jsou světlé stránky tohoto zkomercialisování knihkupeckého života, toto vydávání knih i méně obchodně nosných a často s velkou vnitřní cenou. Stínem je, že zavedení obchodních praktik do kulturního života mělo za následek vytvoření mamutích nakladatelských podniků, které poznenáhlu ovládly kulturní trh a podle svých ne vždy jen kulturních a národních zájmů diktují a ovládají kulturní dění. Na pramen živé vody, jímž je svobodný kulturní život jednotlivce i národa, usedly často záby, které tento pramen ucply aneb usměrnily směrem ne vždy národnímu celku prospěšným. Vytváření osobních i politických klik, zanedbávání mladých talentů, osobní podkuřování a jiné škodlivé prvky jsou důsledkem obchodních praktik v kultuře. Využívání jediného úspěchu — přirozeně obchodního — do krajnosti stalo se obvyklým zjevem, zejména pokud jde o autory cizí. Tak dochází i k překladům z valné části zbytečným a ocítáme se před trapným zjevem, že máme k dispozici

v českém znění i velmi podřadná díla některé té cizí veličiny nafouklé často jen díky nezřízené reklamě.

Stojíme na prahu nového života, v němž bude nutno vykliditi vše, co v minulosti poškozovalo a podlamovalo náš vzrůst a vývoj. Reformy, jež jsou na všech stranách podnikány, musí zasáhnouti i do sféry kulturní. Kultura musí býti opět silněji ovládána zájmy především národními, musí býti odstraněna převaha čistě obchodních prvků. Platí to bez rozdílu ať už jde o umění výtvarné, hudbu, literaturu či cokoli jiného. Nutno hledati všechny cesty, aby se starým i mladým autorům, kteří to zaslouží, dostalo plného uplatnění. Musí tu však rozhodovati jedině hodnota díla: odpovídá-li duši národa, umí-li jí dáti povzbuzení a vyrovnání se záporu života, vytrysklo-li z pudy naší země a z krve našich lidí, zasluhuje života. Nezavíráme se přirozeně cizím kulturám, vítáme je na naší půdě, ale chceme, aby k nám přicházely a byly vítány jen ty hodnoty, jež mohou mít na náš duševní život zárodočující vliv. Ryzí hodnoty ať jsou původu jakéhokoli najdou u nás jistě uplatnění a nebude jejich příchodu brániti nikdo, komu záleží na duchovním růstu národa. Ale musíme a budeme se bránit pakultuře, která v minulosti nacházela u nás až příliš ochotné propagátory a obhájce.

Marie Kubešová:

Děti čtou

Nedostaiky dětské četby

Především: je jí málo. Nemyslíme, že bychom měli málo dětských knih. Naopak, máme málo věcí tak dokonalých, rozmanitých a na tak vysoké úrovni, jako dětskou literaturu. Ale dětská kniha je drahá, chudším vrstvám není vůbec přístupná, středním jen jako dárek. Děti však čtou docela jiným tempem, než dospělí. Posadí se ke knize a jako by jí vypily: zhltnou ji. Na knize pracovalo mnoho lidí mnoho měsíců, ale dítěti stačí na jediný zimní večer. Ta kniha však stojí v nejlepším případě 15 Kč a to je výjimečná cena. Většinou stojí dětská knížka průměrně 20 až 40 Kč, i víc. Ukažte mi rodiče, kteří by mohli dávat dítěti dobrou četbu takovým tempem, jakým by potřebovalo. A tak se právě stalo, že je dětská knížka krásným dárkem pod vánoční stromeček nebo k narozeninám nebo svátku. A na to ovšem zase stůně nakladatelské podnikání. Přijdete-li k nakladateli jako naivní maminka a vyptáváte se, proč je dětská kniha tak drahá, narazíte — jako vždy a ve všem — na spousty všelijakých obchodních zájmů — jenom péče o to, aby děti dostaly hodně dobrých knih, je skoro v pozadí. Děti milují jenom tlusté knihy a obrázkové, řekne vám, a ty jsou ovšem drahé. Potom je snahou nakladatele pěstiti estetický smysl v dítěti a dávat mu knihu graficky dokonalou. To je ovšem také drahé. Pak se trochu odmlčí a řekne: víte, nemáme vlastně vůbec aparát, kterým bychom dostávali levné dětské knihy do rodin. Ve školách knihy kolportovat nesmíme, protože bychom poškodili knihkupce. V prodejnách a trafikách — a na venkově jsou to většinou prodejny, které přinášíjí lidem knihy — nesmíme je také prodávat, a to z téhož důvodu. Knihkupec však o levnou dětskou knížku ani zájem nemá, protože na ní málo vydělá. To, co máte na mysli: levné sešity dobré dětské literatury, které by pronikly do venkovských chalup i do dělnických příbytků, nemůžeme nijak prodávat. Je to rozhodně větší obchod pro nakladatele i knihkupce, vydá-li před vánocemi dvě nebo tři důkladné a výtečně vybavené dětské knihy, než kdyby se mořil problémem laciného dětského čtiva. A tak zůstává dětská kniha krásným, ale luxusním předmětem. Je-li vždy škoda, že je krásná věc obvyklejše výsadní a luxusní, je to u dětské knihy škoda stonásobná.

Dětské čítárny

Když si takhle sestavíte všechny překážky, které dospělí kladou dětem, bráníce jim, aby se dostaly k dobré knize,

kdykoli chtějí číst, řeknete si docela logicky, že není třeba všechny knihy mít, které člověk čte. Ani dospělý nemá všechny knihy, které miluje, a soukromá knihovna má vůbec smysl jenom tehdy, je-li to buď odborná pomůcka k práci nebo je-li to vybraná, malá knihovna jedinečně krásných věcí, ke kterým se v životě vždycky vracíme. Jsou knihy, které přečteme a nikdy se k nim nevrátíme. Jsou knihy, které chceme mít vedle sebe v pokoji, jako toužíme po přítomnosti drahého člověka, a nějak nás upokojuje, jsou-li v polici. Dětem se vede právě tak: k některým knihám se vrací ustavičně. Divím se své dceři, když čte po sedmnácté »Bílý Tesák« právě tak hltavě a nadšeně, jako jej četla po první. Pak jsou knížky, které zůstanou v knihovničce ležet, jednou přečteny mizí z dětského srdce. Mimo to je ovšem skutečnost, že dětskou knihovnu má v naší zemi asi velmi málo dětí a přece jsou tyto děti právě tak nadějí národa, jak se o nich mluví. Hledáte-li východisko, zajděte si do dětské čítárny v pražské městské knihovně. Je to jedinečný a bohužel ojedinělý podnik, tak krásný, že nemám slov, jak bych jej pochválila. Jeho vedení je v rukou mladičké, neobyčejně bdělé ženy, která zřejmě nezapomněla na to, co děti milují. Provoz v knihovně se řídí dvěma výtečnými zásadami: Dospělí ven – je zásada první. A volný přístup dětí ku knize – je druhá. Nevím, která je lepší. Čítárna je veliká, teplá, má kulaté stolečky, u každého je několik židlí a v celé čítárně je dětí jako včel: a při tom je tam dokonalé ticho. Nikdo to ticho nehlídá a nikdo děti neokřikuje, a přece je. Najednou se podařilo vyvinout v dítěti to nejtěžší a nejsložitější: ohled k druhému. Děti chodí po špičkách k přihrádkám, tichoučce se probírají v knížkách, mlčky si vyberou, co chtějí číst, a opatrně usedají ke stolkům, aby to nevrzlo. Pohled na ně je tak krásný, že bych vám jej přála: ale vy jste dospělí a nesmíte tam, na štěstí. Protože děti chtějí být samy, nechťejí být poučovány, chtějí se bavit a zařídit si věci podle svého a zřejmě to alespoň do určité míry dovedou. I ten nápad, že si děti vybírají knížky samy, je krásný. Dítě se seznámí s knihou, naučí se ji oceňovat podle jednotlivých vět, obrázků, později autorů, naučí se samo na sobě vyzkoušet, co se mu vlastně líbí, a protože široko daleko není žádný mravokárník, oddá se své oblíbě bez ostychu a necítí se povinno předstírat ušlechtilé zájmy.

Když jsem se ptala paní knihovnice, zdali jí děti knížky nekradou, povídala mi trochu zdráhavě o jednom chlapci, který odnášel jednou v kalhotkách nějakou tlustou knihu. Když ho vyslyšeli, ukázalo se, že to je velmi chudý a romantický chlapec, že je až chtivě lačný četby, a že ji nechťel ukrást, jenom vypůjčit, protože knihovna půjčuje jenom jednu knížku domů a jedna knížka mu prý na dva dny nestačí. »Byl potrestán?« ptala jsem se. »Nebyl,« povídala mi ta milá žena zřejmě se špatným svědomím. »Já.. já jsem mu půjčila už několikrát dvě knihy domů, vždycky mi je krásně vrátil a dobře to tedy dopadlo.« Ovšem, vždycky to dobře dopadne, když dospělí zapomenou, že jsou dospělí.

Úroveň naší dětské literatury

Říkávají lidé: úroveň dětské knihy odpovídá asi úrovni literatury vůbec. Ale u nás je tomu jinak. Naše dětská kniha je krásnější, dokonalejší a vyspělejší, než naše literatura vůbec. Ty knížky, které se dětem skutečně do ruky dostanou, jsou překrásné. Většina jich vychovává tím, že baví a poutá. Většina jich je psána skutečně krásně česky. Většina jich je kouzelně vybavena. A mimo to se dětskou literaturou už dávno nemyslí pohádky: děti mohou číst zábavné i poučné knížky. Ty poučné jsou tak poutavé a dokonale vybavené, že je čte dospělý právě tak dychtivě jako dítě. Najdete knihy o filmu, o automobilu, o páře, o elektřině a dovíte se z nich víc, než jste dosud věděli. Dětem nejsou vůbec těžké, protože děti mnohem víc, než my, touží vniknout do zákulisí věcí. My jsme se, ku po-

divu, smířili na příklad s radiem, aniž bychom si lámali hlavu, proč to vlastně hraje a jak to, že to hraje. Koupili jsme si to, jako zázrak, naučili jsme se točit knoflíkem a hledat stanice a to je všechno. V mé hlavě na příklad se vynořuje představa vysoké špice kostela, celé řady takových kostelních věží, a je mi docela záhadné, jak píseň, kterou hrají v Londýně, obejde všechny tyto věže, neroztrhne se a doběhne ke mně do pokoje. Děti však nespátují nějaké zázraky v technických divech světa, cítí potřebu rozumět jim a chápou je poměrně velmi snadno. Bez tohoto chápání je technické dary neobšťastňují. Musí se jim dostat na kloub, jako jsme my rozparovali panenky, protože jsme chtěli vidět a vědět, co je v nich. Rozpáraná panenka byla dokonce větší štěstí, než panenka, která musela zůstat celá. Trnu vždycky hrůzou, když vidím malé dítě přistupovat k radiu, gramofonu, autu nebo něčemu mechanickému: ale pak se ukáže, že mají chápavé mozky a chápavé ruce, rozumí a neublíží tomu. Ta vyspělá a kouzelná literatura, která jim při tom pomáhá, je pro ně jistě požehnání. Shledávají ji také velmi poutavou a dovedou se do věcné knihy o věcných věcech zabořit s dychtivostí, jako by to byla detektivka.

Kouzelník Sekora

Nemohu prostě hovořit o knihách pro děti, aniž bych řekla, že mezi námi žije kouzelník, který by – kdyby byl v Americe – patřil stejně nám, protože pak už by asi patřil celému světu. Kreslit pro děti je totiž asi talent pro sebe, jako je Disney talent pro sebe. Děti nebaví nerealistická kresba. Děti musí snadno chápat a rozumět tomu, co vidí. Proto se asi dětem předkládá mnoho strašlivých kýčů k strávení. Jsou to sice kýče a každý nakladatel to ví, ale neví si dobře rady, protože dítě pochopí jediné, co je naprosto jasné. Sekora je dokonale jasný a vůbec není realistický. Není ani trochu kýčářský, je kouzelný, jako je na příklad Lada nebo Aleš, každá postavička, kterou nakreslí, dýchá kouzlem opravdové poesie, humorem, uměním a dovedností. Kdyby Sekora nebyl tak tichý a plachý člověk, jako je, a kdyby nepatřil tak malému národu, jako patří, kreslil by už asi barevné grotesky pro potěšení dětem nebo by rozhodoval o volbě knih do dětských knihoven nebo by řídil nějaké obrovské dětské noviny, které by byly docela kouzelné nebo by se o něho každý dral, aby se věnoval našim dětem, když to tak výtečně – i slovem – dovede. Protože máme však nějakou podivnou vlastnost, která nám brání vyzdvihnout hrstku těch opravdových talentů, které máme, opíjí se o ně a svěřit se jim, naopak se chováme velmi nevděčně ke každému, kdo něco dovede a chybí mu schopnost brutality prosadit se – a opravdovému umělci věru chybí – píše a ilustruje Sekora jenom pár dětských knížek do roka. Škodál

A závěr?

Díky všem lidem, kteří se o děti starají. Je tu snah mnoho a snah velmi kladných. Ale to všechno nestačí. Nestačí, že máme krásné věci, když si dvě třetiny českých dětí nemohou dopřát, koupit si je a dvě třetiny českých maminek je darovat. Nestačí, že máme jednu vzornou čítárnu, když se do ní vejde několik desítek dětí, když statisíce knihy nikdy nespátí. Je toho všeho málo, stůně to na nedostatek organizace, na protichůdné zájmy obchodní, na nedostatek soukromé iniciativy a vzdělání venkovských a maloměstských knihkupců, na skutečnost, že na vsi je koruna vzácná věc a dát dvacet korun za knížku, pane bože, jak by to bylo možné? Ale dětská knížka nemá být obchodní artikl, ani předmět obchodního uvažování. Dětská kniha totiž není dárek, hračka, zábava, poučení. Dětské knihy je dítěti třeba jako žitného chleba a mléka. A chceme-li docílit, aby naše děti dostaly žitný chléb, mléko i knihu, musíme se o to starat docela jinak. Jako první krok podstatné nápravy bylo by zřízení dětských čítáren pro malých městech a po venkově. Nejen chlebem živ jest člověk.

Svět knih

Roč. 9. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ 12

Za šetik: DEŠŤ

*Slyšte jak vítr v zlatém dešti
šelestí v rybizových křích
a ohnivě krápeže leští
se sluncem v sladkých
dostizích*

*Pták který v hloubi slastně
hvízdá*

*zatím co ztichly žalmy včel
lapá ty kapky z ložky hnízda
jak by je zemi záviděl*

*Domluvte vroucně malé sestře
ať nevyplaší hudbu z křů
Jak krásnou dlaní světlo setře
ztratíte oslnivou hru*

Ze Studentského časopisu č. 7.

POZNÁMKY

STUDENTSKÝ ČASOPIS

Nové, sedmé číslo Studentského časopisu přináší vedle pozoruhodných a při nejmenším zajímavých příspěvků lyrických a prozaických, jež se vyznačují sympatickým úsilím a hledáním umělecko tvárným řadu statí a článků, svědčících o všestrannosti kulturních zájmů našich středoškolačků. Tak je tu především článek Artuše Černíka Naším zvukovým filmem, kritický přehled divadelních premiér, výstav a knižních novinek, Kotalíkovo pojednání o tradici živé i mrtvé a essay Věci a atmosféra od Fr. Vrby. K tomu všemu jako nejpestřejší a nejzajímavější doplněk se připojuje kalendářská doplněk se přípná kaleidoskop Z došlých dopisů a přehledná stať Co nového ve světě. Cena čísla je 2 K.

NOVÁ ŘADA KNIHOVNY NOVÝ SVĚT

Nová, připravovaná řada knihovny vynikajících románových děl světové literatury Nový Svět, bude po nejedné stránce radostným a vítaným překvapením. A to nejen pečlivým výběrem jednotlivých románů, udivujících obsahovým bohatstvím a poutavostí, dějovou zajímavostí a dobrodružností, nýbrž i jejich, na dnešní poměry opravdu nebývalé nízkou cenou, která všem milovníkům poutavé četby umožňuje, aby i v zhoršených poměrech, za nepatrných finančních obětí, zůstaly v trvalém styku se současným světovým písemnictvím.

Knihovna Nový Svět v souhlase s četnými hlasy, jež naléhavě volají po levné knize přeložené, chce svými románovými svazky, z nichž každý sám o sobě bude událostí, přinést českým čtenářům jedinečný a skvělý doplněk jejich původní četby. Navzdory době a poměrům, v kterých žije ochuzený národ a zhoršeným životním podmínkám národa, chce knihovna Nový Svět

Umění a lidská obraznost

Umělec je člověk, který v sobě neobyčejně vypěstil obraznost, to jest schopnost, pronikat pod povrch věcí a odhalovat jejich vitální jádro. Jedním z úkolů románu je, rozprodit v lidech obraznost. Toho dosahuje dobrý román a každé jiné dobré umělecké dílo tím, že probouzí estetický zájem. Dobrý román je proud obraznosti — nic víc.

Charles Morgan

KNiha, KTERÁ I VONĚ. Tato kniha vyšla v Česko-Slovensku. Je to detektivní román J. G. Linkse a D. Wheatleye, PŘÍPAD ROBERTA PRENTICE, který mimo napínavý příběh obsahuje policejní akta záhadného případu. V knize jsou fotografie, pořízené policií, pravé dopisy, jež jsou tak věrné, že jsou i napuštěny vůní, roztrhaná fotografie, jež byla nalezena v koši na papír a kterou si může čtenář sám sestavit, pravá jízdenka anglických drah a mnoho jiných zajímavých příloh. Kniha je třikrát zalepena a čtenář se ocitá před úkolem rozhodnout, koho by zatkl pro vraždu Roberta Prentice. Je to kniha originální, jaká tu ještě nebyla a čtenář jí dána možnost změřiti svou bystrost a logický úsudek s detektivem. Není to tedy jen detektivní román, nýbrž i skutečný příběh, který změnil funkci čtenáře v detektiva. Přeložila Helena Podhajská. — Vydala literární skupina Přátelé Hodnotné detektivky, Praha. Cena 26 K.

JAK PO MNICHOVU, je název časově politické knihy Em. Vajtauera, která se zabývá rozбором politické situace, která vznikla po mnichovském rozhodnutí. Podstatné bylo, že jsme si uvědomili důsledky své polohy zeměpisné, totiž, že se i politicky musíme včlenit do středoevropského prostoru. To však znamená především nalézt správný vztah k našemu největšímu sousedu. Mezi Čechy a Němci je možno vytvořit podklad pro družnou spolupráci

a národní uvědomění české může působiti spolutvořivě při vytváření nových podmínek životních ve střední Evropě. Vyšla nákladem Melantricha.

Anatolij Korneljevič Vinogradov: TŘI BARVY DOBY. S poraženou Napoleonovou armádou prochá po zasazených mrazivých ruských pláních vrchní ředitel jejího zásobování, francouzský spisovatel Stendhal. Země, z níž uniká, roste v jeho západnických představách jako přizrak: země neslychané spiny, samozvanectví, tupé pokornosti otroků, tupé zpurnosti pánů. Ale ani rodná Francie neuspokojí jeho neklidného ducha. Epocha, která zrodila plémě gigantů, minula. Francouzský měšťák, hokynář, rytíř zisku se objevili všude a postavili se na první místo. Zdá se mu, že vyhasíná celá Evropa. Jen jediná země rozdmýčuje oheň svatého ohniště svobody, a to je Itálie, druhá Stendhalova vlast. Tento neklidný, věčný cestovatel, v jehož záhadné povaze se slučuje drsná a cynická lehkomyšlnost, studená a zvědavá kritičnost s zářem odvážného buřičství, považuje za vlast každou zemi, která žije s tak bouřlivou energií, jako Itálie, každou zemi, ve které kypí živé vášně a boj. Podobně jako v jiných svých biografických románech, učinil ruský autor A. K. Vinogradov ve »Třech barvách doby« hlavní postavou svého díla postavu z rozhraní dějinných epoch. Vedle Stendhala ožívají tu ještě další profily velkých lidí z

ÚDĚL BÁSNÍKU

Ve světě je dnes (a rozvíjí se s hrozivou rychlostí) naprostá netečnost širokých vrstev ke všemu, co se podobá činnosti nezištné, a k ušlechtilým lidem, kteří se takové činnosti věnují: k učencům a k myslitelům, k učencům a k básníkům. A tato netečnost, přirozená v nejnižších vrstvách, zasahuje pozvolna také vyšší vrstvy společenských tříd.

Dříve chránival takové lidi, kteří byli ctí a slávou národa, více méně stát. Vyhledával pro ně drobné sinekury, které jim umožňovaly stárnout důstojně. Dnes jsou patrně i taková místa, i když sebe skromnější, ještě velmi lákavá pro řemeslné kořistníky. Fakt je, že pro vynikající lidi takových míst již není. »Ať si poradí, jak dovedou!« zná dnešní heslo. Básník přý má prostě umřít hladem. Opravdu se obdivuji svědomitosti, s níž dnešní společenský řád plní tuto svou zásadu.

Fr. de Miomandre

duševního světa té doby, Byron, Musset, Sandová, Merimée, Hugo Balzac, Silvio Pellico, Paganini, Berlioz a j. Stran 636, brož. 60 K. Vyšlo v Topičově edici, Praha.

seznamovatí českého čtenáře za nepatrný peníz s tím nejlepším ve světové literatuře. Znamená proto za takových okolností velký zisk pro každého odběratele, tvořící svými svazky jedinečný a skvělý doplněk jejich původní románové četby. O vynikající umělecké úrovni a hodnotě románů Nového Světa, o jejich iátkové novosti a bohatství, dějové pestrosti a poutavosti svědčí nejlépe první svazek, který začíná vycházeti v sešitech. Je to román New York vládné od slavného amerického spisovatele a dramatika Elmera Rice, známého dobře návštěvníkům Vinohradského divadla, které s velikým úspěchem dávalo nedávno jeho pozoruhodnou hru Postranní uličku.

New York vládné, to je veliký strhující obraz života americké metropole, viděné neomylným zrakem dramatika, který má zvláštní smysl pro podtržení a vyzdvížení toho, co je plnokrevné, životné a strhující. Z životních osudů nejméně dvaceti novo-yorských rodin, z nichž některé stojí na výsluní života, jiné v jeho nejtemnějším stínu, z nichž jedněm se dostalo neomezené

moci a bohatství, druhým pak nesmírné bídě a bolesti, utkal tu Rice přeprstý obraz života města mrakodrapů, obraz jeho všedních i jedinečných tragédií, milostných dobrodružství a příběhů, lásek a zklamání, nevěř a neřesti, jeho lesku, přepychu i bídě. Ustředním tématem románu je vyprávění o jedné z vedoucích rodin Nového Yorku, o rodině Colemanové, představované nerealně Fany Colemanovou, kdysi osiřující hvězdou jeviště, dnes ubohou troskou, dále jejími třemi syny, jejich ženami, kurtisánkami i milenkami. V celku je to nesmírně živelná, životem přímo překypující historie, která nespočetnými příběhy svědčí nezapomenutelně nejen o neřestích a vnitřní ubohosti i bídě, jež se tají za ryčným přepychem povrchu, nýbrž i o životech a osudech, které se zmíněnými tvoří dohromady symfonii velkoměsta, symfonii bohatství i bídě, velkosti i malosti, a v níž vedle temných tónů minulosti slyšíme chvělivou melodii krásnější budoucnosti.

Toto obsáhlé a podivuhodné dílo románové obsáhne celkem 12 sešitů o 48 stranách po 2.50 K.

Přijde tedy New York vládné, mající bezmála 600 stran, odběratele na pouhých 30 K. To znamená, že román, mající obvyklý rozsah 300 stran, bude státi v sešitovém vydání knihovny Nový Svět ne 30 K, jak by odpovídalo dosavadním zvyklostem, nýbrž jen 15 K. Jeví se nám tudíž Nový Svět jako opravdu průkopnický čin ve prospěch čtenáře.

Nový Svět bude vycházeti v sešitech v pravidelných čtrnáctidenních lhůtách. První sešit vyjímčně o 16 stranách bude státi jen 50 h a bude poslán na ukázkou každému, kdo si jej vyžádá.

Knihovna Nový Svět poskytne jedinečnou příležitost získati nejlepší romány moderní světové literatury za peníz opravdu nepatrný. Uvážíme-li zároveň, že knihy jsou tištěny na dobrém diletovém papíře, že jsou vkusně a dokonale upraveny a pečlivě i básnický přeloženy od nejlepších našich překladatelů, pak jistě přiznáme, že již vycházíme co nejvíce vstíc čtenářů, dychtivému i ve zhoršených poměrech četby, v které by se mu jako v kouzelném zácadle obrazil celý svět.

PAMĚTI, knihovna literárních vzpomínek a korespondence, již pořádá vynikající náš literární historik prof. Mil. Hýsek, jsou důležitým pramenem poznání naší literární i politické minulosti, jejíž obraz autenticky zachycují ve vzpomínkách, pamětech a korespondenci vynikajících osobností a očitých svědků. Zatím co svazky březínovské korespondence (Dopisy Otokara Březiny Fr. Bauerovi, Dopisy Otokara Březiny Fr. Bílkovi a Dopisy a výroky Otokara Březiny) zjevují nám v nejjasnějším světle básnickou a myslitelskou osobnost Otokara Březiny, jsou ostatní svazky v svém souhrnu zrcadlem důležitých a velkých epoch minulosti našeho národa, jeho politických a uměleckých bojů. Vzpomínky Antala Staška, Vzpomínky a portréty Antonína Klášterského, Vlastenecké vzpomínky současnika Máchova, Jos. Bojislava Pichla, Vzpomínky Karla Sabiny, Zeyerovy Listy třem přátelům oživují nejen všechny významné a velké postavy českého Parnasu doby nedávne i minulé, nýbrž připomínají naléhavě z naší kulturní a umělecké tradice to nejpůsobivější a nejpodstatnější, čím národ žil i trval. Medlem paměti, korespondencí a vzpomínek vracíme se tu ke kořenům, z nichž isme rostli, posilující tak v sobě ono tajemné souročenství srdcí a myslí, jež se nazývá národ a jež je našim statkem nejdražším. Víáme proto nový svazek Paměti, který má vyjít v dohledné době a jímž je vzpomínková kniha dětství Pavla Váši Pod Řípem, podávající obraz života evangeliků z Podřipska.

POVĚTROŇ V LIDOVÉM VYDÁNÍ. Lidové vydání díla Karla Čapka přineslo v 7. sešitě závěr románu *Hor d u b a l*. Nový, právě vyšlý sešit osmý přináší první

kapitoly slavného románu *Povětroň*, který r. 1934 byl počten Státní cenou.

CHVALY ČESKÉHO JAZYKA. Vynikající znalec českého jazyka Frant. Oberpfalcer, který před časem vydal pozoruhodnou anthologii ze starých knih smolných. Vyznání na mučidlech, přichystal novou pozoruhodnou publikaci o českém jazyce. Jsou to Chvaly jazyka českého, jedinečný to a dnes nesmírně aktuální výbor ze všech obran a chval jazyka českého od nejstarších dob až po naše časy. Výbor, dokumentující nezapomenutelně lásku minulých i současných pokolení k mateřštině, je doplněn Oberpfalcerovou studií o vývoji a krásě, bohatství a osobitosti českého jazyka.

Dr. Frant. Potužil: STAVOVSKÁ MYŠLENKA V HOSPODÁŘSTVÍ. Nákl. Ústavu pro vnitřní obchod, v gen. komisi A. Neuberta v Praze. Str. 26, cena 3 K. Spisek seznamuje stručně se stavovskou myšlenkou, která je podána kriticky, se stavovským řádem, fašistické Itálie a s náběhy ke stavovství v Německu. Následuje přehled dosavadní naší hospodářské organizace a konkrétní návrh na organizaci našich poměrů. Návrh se inspiruje stavovskými zásadami a přihlíží k organizaci německé a italské, současně však — na rozdíl od řady podobných návrhů — vychází z našich domácích poměrů, na jejichž základě je třeba na prvním místě dále budovati.

Körmendi Ferenc: VINNÍCI. Román. Přeložil A. Kraus. Brož. 55 K. U nás nejoblíbenější maďarský spisovatel Ferenc Körmendi obsáhl již svým literárním dílem ty nejrozsáhlejší oblasti moderního světa. Ve *Vinnicích* postavil autor své hrdiny opět do zcela nového a odlišného prostředí. Tentokrát si vzal za úkol rozpitvat duševní stav dvou osob zcela rozdílného společenského postavení a věku, které jsou však

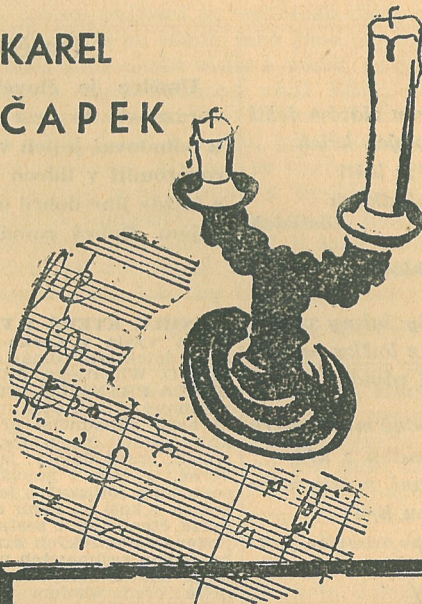
stejně trýzněny duševními mukami pro skutečnou i domnělou vlnu, tížící jejich svědomí. Román jest historickým dokumentem úpadku dnešní lidské společnosti, při tom však je výrazem ryzí víry v člověka a vyšší spravedlnost. Vydal Václav Petr, Praha II., Ječná 32.

Po dobrém spánku . . . Po dobrém spánku dobrá snídaně. Tak se má začít, to je prvním předpokladem úspěchu. Proto dnes tolik lidí vaří kávu z Karo-

Frankovky a Peroly. Je to výživná a zdravá snídaně, je to naše káva, která roste u nás a vyrábí se v Pardubicích.

Kávové jezero. Vypije se denně přes 2.000.000 litrů kávy. Za rok by mohla tato vypitá káva vytvořit celé jezero. Není proto lhostejné, jak se tato káva připravuje. Ze zdravotních i hospodářských důvodů má se vařit káva, která srdci i žaludku svědčí, která roste na našich polích a vyrábí se v Pardubicích: Karo-Frankovka a Perola.

KAREL ČAPEK

ŽIVOT A DÍLO SKLADATELE FOLTÝNA

Podivuhodně komponovaný a osobitě vyprávěný příběh lidského i uměleckého ztroskotání diletanta, posedlého až k tragice vídnou umělecké slávy.

Brož. 15 K, váz. 25 K.

Dodá každý knihkupec. FR. BOROVIČ.

FP

Ferdinand Peroutka OSOBNOST, CHAOS A ZLOZVYKY

Kniha literárních essayí a kritických studií. Brož. 15 K, váz. 25 K. Dodá každý knihkupec.

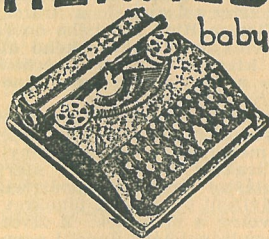
FR. BOROVIČ

Světovou sensací

prvního řádu jsou

švýcarské psací stroje

HERMES
baby

s automatem pásky, oboustranným vypínačem okraje a velkou řádkovou páskou, s elegantním kuffíkem

JEN K 1340.-

Zádejte předvedení dalších modelů.

CHOCHOLA A SPOL.,
PRAHA, Václavské n. 23, v pasáži